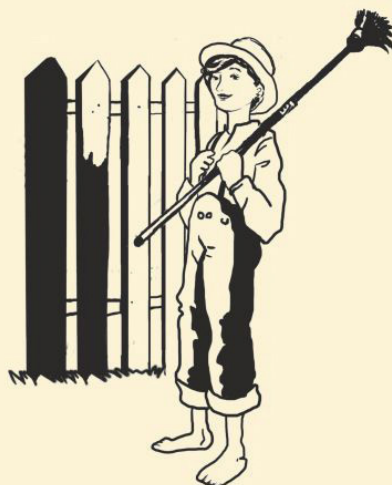

І С Т И Н И

МАРК
ТВЕН

ПРИГОДИ
ТОМА СОЙЄРА

Марк Твен

Пригоди Тома Сойєра

«Фолио»

1876

УДК 821.111(73)

Твен М.

Пригоди Тома Сойєра / М. Твен — «Фолио», 1876

ISBN 978-966-03-8037-0

Марк Твен (справжнє ім'я Семюел Ленгхорн Клеменс; 1835–1910) – видатний американський письменник, журналіст і громадський діяч. Він працював у безлічі жанрів – реалізм, романтизм, гумор, сатира, філософська фантастика, публіцистика, створивши чимало чудових творів, але саме «Пригоди Тома Сойєра» найкраще знають і люблять дорослі і юні читачі в усьому світі, ця книга постійно перевидається, за нею поставлені художні фільми і мультфільми. Герой книги – звичайний хлопчисько з маленького провінційного американського містечка, такий собі розбишака. Але він настільки привабливий, що його не можна не полюбити.

УДК 821.111(73)

ISBN 978-966-03-8037-0

© Твен М., 1876

© Фолио, 1876

Содержание

Передмова	5
Розділ I	6
Розділ II	11
Розділ III	14
Розділ IV	18
Розділ V	24
Розділ VI	27
Розділ VII	34
Конец ознакомительного фрагмента.	37

Марк Твен

Пригоди Тома Соєра

Передмова

Більшість пригод, описаних у цій книжці, сталося насправді: декотрі – зі мною самим, інші – з моїми шкільними товаришами. Гека Фінна змальовано з життя, Тома Соєра також, але він – персонаж не одноосібний, бо поєднує в собі риси вдачі трьох хлопців, яких я знав, і, отже, належить до мішаного архітектурного стилю.

Чудні забобони, згадувані далі, були дуже поширені серед дітей і негрів на Заході за тих часів, про які йдеться в цій оповіді, – тобто тридцять-сорок років тому.

Хоч моя книжка написана передусім на розвагу хлопчикам та дівчаткам, я сподіваюся, що її залюбки прочитають і дорослі чоловіки та жінки, бо мені хотілося б викликати в них приємні спогади про те, якими були колись вони самі, як почували, думали й розмовляли і в які дивовижні історії іноді встрявали.

Гартфорд, 1876

Автор

Розділ I

– Томе!

Ані звуку.

– Томе!

Ані звуку.

– Де ж це він, шибеник, подівся, хотіла б я знати... Томе, озвися!

Ані звуку.

Стара жінка зсунула вниз окуляри й, дивлячись поверх них, роззирнулася по кімнаті; потім підняла окуляри на чоло й поглянула з-під них. Шукаючи таку дрібницю, як хлопець, вона майже ніколи не дивилася *крізь* скельця: то були парадні окуляри, втіха її душі, і призначалися вони для «вигляду», а не для діла, – так само вона могла б дивитися й *крізь* дві конфорки з кухонної плити. Якусь мить стара стояла видимо спантеличена, а тоді промовила – не надто сердито, проте досить голосно, щоб її почули меблі в кімнаті:

– Ну стривай, попадешся ти мені в руки!..

Стара не докінчила, бо саме стояла нахилившись і тицяла щіткою під ліжком, отож мусила раз у раз переводити подих. Та з-під ліжка вона виштурхала тільки kota.

– Зроду не бачила такого поганця!

Вона пішла до відчинених дверей, стала на порозі й повела оком по грядках помідорів, зарослих дурманом, – то був її «город». Тома не видно ніде. Тоді вона підвищила голос, – так щоб було чути далі, – й гукнула:

– Гей, *То-о-ме!*

Раптом позад неї щось шурхнуло, і вона обернулася – саме вчасно, щоб схопити за полу куртки невеликого хлопчиська й не дати йому втекти.

– А, ось ти де! Я ж таки мала б подумати про цю комору. Ти що там робиш?

– Нічого.

– Нічого? А ти поглянь на свої руки. І на свій рот. Це що таке?

– Не знаю, тітонько.

– Зате я знаю. Це варення – ось що це таке. Сто разів тобі казала: не чіпай варення, бо шкуру злуплю! Ану дай мені оту лозину!..

Лозина зависла в повітрі. Здавалося, порятунку немає.

– Ой тітонько! Мерщій оберніться!

Стара рвучко обернулася і про всяк випадок сторожко підібрала спідницю. А хлопчисько миттю дременув геть, видряпався на високий дощаний паркан і зник з очей.

Тітка Поллі з хвилину стояла розгублена, потім тихенько засміялася:

– Ну й розбишака ж, хай йому абищо! Невже я так-таки нічого не навчуся? Це ж уже вкотре він отак мене дурить. Мабуть, і справді старі дурні найдурніші. Недарма кажуть: старого собаку нових штук не навчиш. Та Боже ж ти мій, у цього хлопчиська і витівки щоразу інші, отож не знаєш, чого й сподіватися. І він наче знає, скільки можна мучити мене, доки мені урветься терпець. Знає і те, що досить йому хоч на мить збити мене з пантелику або насмішити, як мені вже несила й руку звести, щоб добряче його відшмагати. Ой, не виконую я свого обов'язку щодо хлопця, бачить Бог! Хто попускає дитині, той псує її, говорить Святе Письмо. Грішниця я і знаю, що доведеться мені прийняти кару й за себе, й за нього. В ньому наче біс сидить, та помилуй мене Боже, він же, сердешна дитина, син моєї покійної сестри, і мені просто не стає духу лупцювати його. Щоразу як даю йому втекти, мене гризе сумління, а як поб'ю його – аж серце кров'ю обкипає. Правду каже Святе Письмо: короткий вік людський і сповнений скорботи, – так-бо воно й є... Ось він сьогодні не піде до школи, то я повинна покарати його за це: доведеться йому завтра працювати. Хоч це й жорстоко – змушувати його

працювати в суботу, коли всі інші хлопці гулятимуть, але ж праця – то для нього справжня мука, і я повинна бодай так виконувати свій обов'язок, а то геть занапащу хлопця.

Том справді не пішов до школи й дуже приємно згаяв час. Додому він повернувся, тільки-тільки щоб до вечері встигнути допомогти чорношкірому хлопчині Джімові напилати на завтра дров і нащепити скіпок – чи принаймні встигнути розповісти йому про свої походеньки, поки Джім сам зробив зо дві третини всієї тієї роботи. А от Сід, Томів молодший (чи, власне, зведений) брат, на той час уже закінчив своє діло (він збирав скіпки): то був слухняний хлопчик, який не любив пустошів і нікому не завдавав клопоту.

Поки Том вечеряв, при кожній зручній нагоді тягаючи з цукорниці грудочки цукру, тітка Поллі діймала його підступними, повними прихованих пасток запитаннями, сподіваючись загнати хлопця на слизьке й вивідати в нього правду. Як і багато хто з простодушних людей, вона тішила себе марнославною думкою, ніби має неабиякий хист до таємної дипломатії, і вважала свої наївні хитрощі за чудеса винахідливості й підступності.

– Томе, – спитала вона, – сьогодні в школі було душно?

– Так, тітонько.

– Страшенно душно, правда ж?

– Так, тітонько.

– І тобі, Томе, не захотілося піти скупатись?

Зачувши недобре, Том ураз нашорошив вуха. Він пильно глянув у тітчине обличчя, але нічого особливого не добачив і тому відповів:

– Та ні, тітонько, не дуже.

Стара простягла руку, помацала Томову сорочку й сказала:

– Ну що ж, тобі, я бачу, й тепер не дуже жарко. – А сама тайкома тішилася тим, як спритно й непомітно зуміла перевірити, чи суха в хлопця сорочка.

Але Том уже збагнув, звідки вітер дме, і випередив її наступний хід.

– Дехто з нас поливав собі на голову з помпи. У мене й досі волосся вогке, ось бачите?

Тітка Поллі з досадою подумала, що не скористалася з цього очевидного доказу й дала обвести себе круг пальця. Тоді в неї саянула нова думка.

– Але ж, Томе, щоб полити собі на голову з помпи, не треба було розпорювати комір сорочки там, де я зашила, правда? Ану розстебни куртку!

З обличчя в Тома збігла тінь тривоги. Він розстебнув куртку. Комір сорочки був міцно зашитий.

– Що ти скажеш! Ну гаразд, нехай. Я ж таки була певна, що ти не пішов до школи й купався в річці. Та я не гніваюсь на тебе, Томе. Хоч віри тобі, як то кажуть, уже й немає, але часом ти буваєш кращий, ніж здаєшся. Принаймні сьогодні.

Вона й засмутилася тим, що проникливість зрадила її, і водночас була рада, що Том бодай цього разу повівся як годиться.

Аж раптом обізався Сід:

– Чогось мені здається, ніби ви зашили йому комір білою ниткою, а тут чорна.

– Та певне ж білою!.. Томе!..

Том не став чекати, що буде далі. Уже в дверях він обернувся й гукнув:

– Ну, Сідді, це тобі так не минеться!

У безпечному місці Том роздивився на дві великі голки, застромлені зі споду у вилогу його куртки й обмотані нитками: одна білою, друга – чорною. І пробурмотів сам до себе:

– Вона б зроду не помітила, коли б не Сід... Чорт її знає! То вона зашиває білою ниткою, то чорною. Щось би вже одне, а то де там устежити. Але Сіда я таки відлупцюю. Буде йому наука.

Том аж ніяк не був Зразковим Хлопчиком у містечку. Та він дуже добре знав такого і страшенно не любив його.

Минуло хвилини зо дві, а може, й менше – і він забув про всі свої тривоги. І не тому, що вони були не такі прикрі й гіркі, як печалі дорослих людей, – просто їх на якийсь час витіснило нове непереборне захоплення, точнісінько так, як і доросла людина забуває своє горе, збуджена якимсь новим, цікавим для неї ділом. Таким цікавим ділом став для Тома новий спосіб свистіти, щойно перейнятий від одного негра, – і хлопцеві не терпілося повправлятися у ньому на волі. То був особливий, подібний до пташиного, свист, таке собі заливчасте щебетання, яке виходить, коли часто-часто доторкатися кінчиком язика до піднебіння, – читач, певно, пригадає, як це робиться, якщо він сам був колись хлопчиком. Не пошкодувавши зусиль, Том скоро опанував цю премудрість і тепер простував вулицею з солодкою музикою на устах і великою вдячністю у душі. Він почував себе, наче астроном, що відкрив нову планету, але радість його, поза всяким сумнівом, була ще більша, глибша й щиріша, ніж в астронома.

Літні надвечір'я тягнуться довго, і надворі ще не споночіло. Раптом Том урвав свою трель. Перед ним був незнайомець – хлопчина, трохи більший за нього самого. У глухому провінційному містечку Сент-Пітерсберзі будь-яка нова людина, незалежно від статі й віку, являла собою справжню дивовижу. А цей хлопець був ще й добре вдягнений – аж надто добре, як на будень. Просто-таки неймовірно добре. На ньому був гарний новісінький капелюх, застебнута на всі гудзики, нова й чиста синя сукняна куртка і такі самі нові й чисті штани. До того ж він мав на ногах черевики, а була ще тільки п'ятниця! І навіть краватку на шиї – якусь барвисту стрічку. Одне слово, справляв враження міського жевжика, а Тома від таких аж з душі вернуло. Чим далі він розглядав це виряджене диво, тим вище задирав перед ним носа і тим жалюгіднішим здавався йому власний одяг.

Жоден з хлопців не озивався. Коли зрушав з місця один, зараз же зрушав і другий – але тільки вбік, по колу. Вони весь час трималися лицем до лица, дивлячись просто в очі один одному. Нарешті Том сказав:

- Вибити тобі бубну?
- Ану спробуй, побачимо.
- Кажу – виб'ю, то й виб'ю.
- Руки короткі.
- А от і виб'ю.
- Не виб'єш.
- Виб'ю.
- Ні, не виб'єш.
- Виб'ю!
- Ні!

Запала ніякова мовчанка. Потім Том спитав:

- Тебе як звати?
- А тобі що до того?
- Ось я тобі *покажу*, що мені до того.
- Чого ж не показуєш?
- Багато говоритимеш, то й покажу.

– І говоритиму, і говоритиму, і *говоритиму*! Ну, то що? – Думаєш, ти велика цяця, еге ж? Та якби я захотів, то помолотив би тебе однією рукою, а другу хай би мені прив'язали за спиною.

- То чого ж не помолотиш? Тільки базікаєш.
- А таки помолочу, як не вгамуєшся.
- Ха-ха, бачили ми таких!
- Слухай, чепуруне! Гадаєш, ти велика птиця, еге ж?
- Ач якого капелюха напнув!
- Не подобається – то збий його з мене. Збий – і побачиш, що тобі буде.

- Брешеш!
- Сам ти брешеш.
- Ти паскудний брехун і боягуз.
- Ану котися ти, знаєш куди...
- Ще раз пошли мене – і я розвалю тобі голову каменюкою.
- Ой-ой-ой, так і розвалиш!
- Кажу тобі, розвалю!
- То чого ж не розвалюєш? Чого тільки *кажеш*, а нічого не робиш? Боїшся!
- Я не боюся.
- Боїшся.
- Ні!
- Боїшся!..

Знов запала мовчанка. Обидва знов затупцяли боком, поїдаючи один одного очима. Нарешті зійшлися плече до плеча.

- Забирайся геть звідси! – сказав Том.
- Сам забирайся!
- І не подумаю.
- І я не подумаю.

Вони стояли, кожен спираючись на скісно виставлену вперед ногу, і з ненавистю в очах щосили штовхали один одного. Але ні той, ні той не міг переважити. Нарешті, захекані й розпашілі, обидва обережно послабили натиск, і Том сказав:

– Ти боягуз і слинько! Ось я скажу своєму старшому братові – то він тебе самим мізинцем віддухопелить. А я йому скажу, начувайся!

– Чхав я на твого старшого брата! У мене теж є брат, ще більший за твого, такий, що за одним махом перекине його аж за отой паркан.

(Обидва брати були, звісно, вигадані.)

- Брешеш!
- Хоч ти що кажи, а це правда.

Великим пальцем ноги Том провів у пилюці ризику і промовив:

– Спробуй тільки ступити за цю ризику, то я так тобі дам, що рачки поповзеш. Хто б ти не був, а слізьми вмиєшся.

Чужак притьмом переступив ризику й сказав:

- Ну, дай мені, ти ж обіцяв.
- Ти мене краще не чіпай, бо пошкодуєш.
- Ти ж казав, що даси мені, то чого ж не даєш?

– Хай мене чорти візьмуть, як не дам за два центи! Хлопець дістав з кишені два великі мідяки й, глузливо посміхаючись, простяг їх Томові. Той ударив його по руці, і монети полетіли на землю. А за мить і обидва хлопці покотилися по пилюці, зчепившись, мов два коти. Вони тягали й смикали один одного за чуприни та за одіж, щипали й дряпали один одного носи – і вкривали себе порохом і славою. Невдовзі картина набула чіткіших обрисів, і крізь хмари бою стало видно, що Том сидить верхи на незнайомому хлопцеві й молотить його кулаками.

– Здавайся! – зажадав він.

Хлопець лиш дужче запрачувався, силкуючись звільнитися. Він плакав від образи й безсилюї люті.

– Здавайся! – І Том знову замолотив кулаками.

Нарешті чужак видушив із себе: «Здаюся», – і Том пустив його зі словами:

– Оце тобі буде наука. Іншим разом краще дивися, з ким заводишся.

Хлопець подався геть, обтрушуючи з себе пилюку, хлипаючи й шморгаючи носом. Час від часу він озирався й, крутячи головою, погрожував поквитатися з Томом, «хай тільки його

ще десь здибає». Том відповідав на це зневажливим сміхом, а тоді, сповнений радісного піднесення, рушив додому; та тільки-но він повернувся спиною до чужинця, як той схопив каменюку й пожбурих йому між лопатки, а сам кинувся тікати, вистрибуючи, мов антилопа. Том гнався за негідником до самого дому й так довідався, де той живе. Деякий час він стовбичив біля хвіртки, викликаючи ворога надвір, але хлопчисько тільки робив з-за вікна гримаси і виклику не прийняв. Потім з'явилася його матуся, обізвала Тома грубим, лихим, зіпсутим хлопчиськом і звеліла йому забиратися геть. І він пішов геть, але сказав, що той поганець йому «ще попадеться».

Додому Том повернувся дуже пізно і, обережно залазячи крізь вікно, наразився на засідку: на нього чатувала сама тітка, і, коли вона побачила, на що схожий його одяг, її рішучість обернути хлопцеві суботній відпочинок на підневільну працю стала тверда, як криця.

Розділ II

Настав суботній ранок, і все навколо засяяло літніми барвами й свіжістю, забуяло життям. У кожному серці бриніла музика, а коли серце було молоде – пісня лилася з уст. Кожне обличчя променіло радістю, і кожен перехожий ступав пружно й молодо.

Пишно цвіла біла акація і сповнювала повітря своїми пахощами. Кардіфська гора, що підносилася на околиці містечка, була вкрита рясною зеленню і здаля видавалася справжньою землею обітованою, де панували краса, мир і спокій.

Том з'явився на узбіччі вулиці з відром вапна та довгою малярською щіткою в руках. Він зміряв оком паркан, і вся його радість умить розвіялась, а душу сповнила глибока туга. Тридцять ярдів дощаного паркана заввишки дев'ять футів! Увесь світ здався йому нікчемним і безглуздим, а саме життя – важеним тягарем. Зітхнувши, він умочив щітку у відро й провів нею по верхній дошці паркана, тоді зробив те саме ще й ще раз і, порівнявши жалюгідну білу смужку з безмежним небіленим обширом, скрушно сів на огорожку коло дерева.

Із хвіртки, наспівуючи «Дівчата з Буффало», підстрибцем вибіг Джім з бляшаним відром у руці. Ходити по воду до міської помпи звичайно здавалося Томові марудним ділом, але тепер він подумав, що це не так уже й погано. Згадав, що коло помпи завжди велелюдно: білі й чорні хлопці та дівчата, дожидаючи своєї черги, відпочивали там, мінялись іграшками, сварилися, билися, пустували. Згадав і те, що хоча до помпи було всього якихось півтора кроків, Джім ніколи не повертався з водою раніш як за годину, та й то доводилося мало не щоразу когось по нього посилати.

– Слухай, Джіме, – сказав Том, – давай я принесу води, а ти тут трохи побілиш.

Джим похитав головою і відповів:

– Не можу, паничу Томе. Стара пані звеліли мені мерщій іти по воду й не спинятися ніде дорогою. Вони сказали: мабуть, панич Том покличуть мене білити паркан, то щоб я йшов собі й робив своє діло, а про паркан вони самі подбають.

– Та не слухай ти її, Джіме. Вона багато чого каже. Дай-но мені відро – я миттю зганяю. Вона й не знатиме нічого.

– Ой ні, паничу Томе, боюся. Стара пані голову мені одірвуть. Бачить Бог, одірвуть.

– *Вона?* Та вона ніколи нікого не скривдить, хіба що наперстком по голові стукне – а хто ж цього боїться? Говорить вона справді всякі страхіття, але ж від тих балачок ніякої шкоди, якщо тільки вона сама не плаче... А я дам тобі кульку, Джіме. Білу, мармурову!

Джим завагався.

– Білу мармурову кульку, Джіме! Це ж просто чудо.

– Ой, то чудова кулька, паничу Томе, побий мене Бог! Але я так страшенно боюся старої пані...

– А ще, коли хочеш, я покажу тобі свою болячку на нозі.

Джим був усього лише людина і перед такою спокуюю встояти не міг. Він поставив відро, взяв білу мармурову кульку й з величезною цікавістю схилювався над великим пальцем Томової ноги, з якого той помалу розмотував пов'язку. Але вже наступної миті Джім щодуху мчав вулицею, побрязкуючи відром і шулячись від болю нижче спини, Том завзято білив паркан, а тітка Поллі залишила бойовище з пантофлею в руці й тріумфом у очах.

Але завзяття Томового вистачило ненадовго. Він почав думати про те, як весело мав провести суботній день, і його опосів ще більший смуток. Скоро інші хлопці, вільні як птахи, рушать до всяких принадних місць, і як же вони збиткуватимуться з Тома, коли побачать, що він мусить працювати, – сама ця думка пекла його вогнем. Він видобув на світ свої скарги й почав роздивлятись їх: поламані дрібнички, кульки, інший мотлох, – усе воно, може, й пішло б в обмін на чужу працю, але навряд чи його вистачило б, щоб купити бодай півгодини цілковитої

волі. Отож, облишивши будь-яку надію підкупити товаришів, він сховав до кишені ті вбогі цяцьки, і в цю ж таки темну хвилину зневіри на нього раптом зійшло натхнення. Атож, не що інше, як чудове, запаморочливе натхнення.

Том узяв щітку й заходився спокійно працювати далі. Незабаром у кінці вулиці показався Бен Роджерс – той самий хлопець, чиїх кпинів він боявся над усе. Бен посувався вперед таким собі веселеньким підтюпцем-вистрибцем, і це свідчило, що душа його сповнена радості й добрих сподівань. Він їв яблуко і час від часу видавав протяглий мелодійний гудок, а за ним басовите «дін-дон-дон, дін-дон-дон» – то він зображував із себе пароплав.

Наближаючись, Бен сповільнив швидкість, вийшов на середину вулиці і, нахилившись на правий борт, повернув до узбіччя – неквапливо, старанно й з належною солідністю, бо вдавав «Велику Міссурі», що мала осадку в дев'ять футів. Він був водночас і пароплав, і капітан, і сигнальний дзвін, отож мусив уявляти, ніби стоїть сам на собі, на капітанському містку, сам дає команди й сам їх виконує.

– Спиняй машину! Дін-дін-дін! – Пароплав майже втратив швидкість і, ледь посуваючись, наближався до берега. – Здай назад! Дін-дін-дін! – Обидві його руки нерухомо витяглися по боках. – Ще трохи назад з правого борту! Дін-дін-дін! Чу-чу-чу! – Його права рука тим часом виписувала широкі оберти, вдаючи сорокафутове колесо. – Ще трохи назад з лівого борту! – Почала обертатися ліва рука. – Стоп, правий борт! Дін-дін-дін! Стоп, лівий борт! Помалу вперед з правого борту! Стоп! Ще трохи з лівого борту! Дін-дін-дін! Чу-чу-чу!.. Віддати носовий швартов! Ворушись!.. Віддати задній! Гей там, не барися! Намотуй, намотуй! А тепер пускай!.. Машину спинено, сер! Дін-дін-дін! Шш-ш! Шш-ш! Шш-ш!.. (Це машиніст випускав пару.)

Том білив собі й не звертав на пароплав ані найменшої уваги. Бен пильно подивився на нього й мовив:

– А-а! То це *тебе* тут пришвартували, он як?

Відповіді не було. Том оглянув свій останній мазок очима митця, тоді ще раз легенько провів щіткою по паркану і знов подивився, як вийшло. Бен підійшов і став поруч нього. Томові так захотілось яблука, що аж слина покотилася, та він не облишав свого діла.

– То що, друже, мусимо працювати? – спитав Бен. Том рвучко обернувся і сказав:

– А, це ти, Бене! Я тебе й не помітив.

– Слухай, я оце йду купатися. Я, розумієш? А ти не хочеш? Та ні, ти, мабуть, краще попрацюєш, еге ж? Ну звісно, що попрацюєш.

Том якусь хвилю замислено дивився на товариша, тоді спитав:

– Що ти називаєш працею?

– А *оце* що – хіба не праця?

Том знову взявся білити й недбало відказав:

– Ну що ж, може, праця, а може, й ні. Я знаю тільки, що Томові Сойєру вона до вподоби.

– Ха, можна подумати, що тобі й справді *подобається* білити!

– Чи подобається? А чом би й ні? Хіба нам кожного дня випадає білити паркани?

Тепер усе постало в новому світлі. Бен навіть забув про своє яблуко. А Том ретельно водив щіткою туди й сюди, відступав на мить і дивився, як виходить, тоді щось підправляв то там, то інде і знов дивився. Бен стежив за кожним його рухом з дедалі більшою цікавістю і захопленням. Раптом він сказав:

– Слухай, Томе, дай і мені трохи побілити.

Том поміркував і спершу начебто ладен був погодитись, але потім передумав.

– Та ні, Бене, мабуть, нічого не вийде. Розумієш, тітка Поллі дуже прискіпується до цього паркана – він же, бач, виходить на вулицю. От якби це був задній паркан, я б не мав нічого проти, та й *вона* теж. А щодо цього паркана вона страх яка прискіплива: його треба так ретельно побілити, щоб ніде ані-ні. Певне, так зуміє хіба що один хлопець на тисячу, а може, й на дві тисячі.

– Та невже? Ой Томе, ну дай мені спробувати... хоч трішечки. Якби це ти мене просив, я б дав.

– Бене, та я б з охотою, слово честі, але ж тітка Поллі... Он і Джім хотів білити, а вона не дозволила, і Сід хотів, і Сідові не дозволила. Розумієш, як з мене питають? Ану ж візьмешся ти – і раптом щось не так...

– Ой, дурниці, я старатимусь не гірше за тебе. Ну дай спробувати... Слухай, а я віддам тобі серединку цього яблука.

– Ну що ж... Та ні, Бене, краще не треба. Я боюся.

– Я віддам тобі *все*, що лишилося.

Том випустив щітку з рук видимо знехотя, але з таємною радістю в душі. І поки колишній пароплав «Велика Міссурі» упрівав, працюючи під пекучим сонцем, відставний маляр сидів у затінку на якійсь діжці, погойдував ногами й, наминаючи його яблуко, замислював підступи проти нових жертв. А таких не бракувало: хлопці раз у раз пробігали вулицею, спинялись покепкувати – і лишалися білити паркан. Коли Бен зовсім видихався, Том продав наступну чергу Біллі Фішерові за «майже нового» паперового змія, а коли стомився й той, право білити придбав Джонні Міллер – за дохлого пацюка на мотузці, щоб крутити ним над головою, – і так далі, і так далі година за годиною.

На середину дня Том із жалюгідного злидня, яким був уранці, перетворився на справжнього багатія, що потопає у розкошах. Крім згаданих уже коштовностей, він мав дванадцять кульок, поламаний пищик, скельце від синьої пляшки, щоб дивитися крізь нього, порожню котушку, ключ, який нічого не відмикав, грудку крейди, скляну затичку від карафки, олов'яного солдатика, двійко пуголовків, шість пістонів, однооке кошеня, мідну дверну клямку, собачий нашийник – не було тільки собаки, – колодочку від ножика, чотири апельсинові шкуринки та стару поламану раму від квартирки. До того ж він чудово провів час, тішачись безділлям і чималим товариством, а паркан стояв побілений аж у три шари! Якби не скінчилося вапно, Том обібрав би всіх хлопців у містечку.

Тепер він подумки сказав собі, що, зрештою, життя на цьому світі не таке вже й погане. Сам того не знаючи, він відкрив загальний закон, що керує всіма людськими вчинками: і кожен хлопець, і кожна доросла людина завжди прагнуть і домагатимуться тільки того, чого важко досягти. Коли б Том був великим і мудрим філософом, як-от автор цієї книжки, він зрозумів би, що Праця – це все те, що ми *зобов'язані* робити, а Гра – все, чого ми робити не зобов'язані. І це допомогло б йому усвідомити, чому робити штучні квіти чи марудитися ще над якоюсь нудотою – це праця, а збивати кеглі чи сходити на Монблан – усього лише розвага. В Англії деякі заможні пани полюбляють улітку самі правити запряженою четвериком поштовою каретою, проїжджаючи так щодня по двадцять-тридцять миль, – і тільки тому, що це коштує їм чималих грошей; та якби їм запропонували за це платню, розвага стала б працею, і вони відмовилися б від неї.

Хлопець поміркував ще трохи про ту істотну зміну, що відбулася в його становищі, а тоді подався з доповіддю до штаб-квартири.

Розділ III

Том з'явився перед тіткою Поллі, що сиділа біля відчиненого вікна в затишній кімнаті у глибині будинку, яка правила водночас за спальню, вітальню, їдальню і кабінет. Лагідне літнє повітря, миротворна тиша, пахощі квітів та заколисливе гудіння бджіл справили на неї належний вплив, і вона куняла над своїм плетінням, бо не мала іншого товариства, крім кота, але й він спав у неї на колінах. Окуляри вона задля безпеки підняла аж на чоло, і вони лежали на її сивих косах. Тітка не мала сумніву, що Том давно кудись утік, і здивувалася з того, як безбоязно він став перед її очі.

- Тітонько, а тепер можна піти погуляти? – спитав він.
- Як, уже? Скільки ж ти зробив?
- Усе зробив, тітонько.
- Томе, не кажи мені неправди, я терпіти цього не можу.
- Я кажу правду, тітонько. Все зроблено.

Тітка Поллі не дуже вірила таким заявам. Отож пішла подивитися на власні очі й була б рада, якби Томові слова виявилися правдою бодай на двадцять відсотків. Та коли вона побачила, що весь паркан побілено – і не просто побілено, а якнайретельніше, в два чи три шари, та ще й проведено попід ним рівну білу смугу, – їй мало мову не одібрало з подиву. Нарешті вона сказала:

– Хто б міг подумати!.. Що ж, Томе, треба визнати: ти *вмієш* працювати, коли захочеш. – Але одразу ж трохи розбавила похвалу: – От тільки мушу сказати, що *хочеш* ти цього надто рідко. Гаразд, іди гуляй, та не забудь, коли маєш вернутися додому, а то дістанеш у мене!

Тітку так вразила небачена Томова працьовитість, що вона повела хлопця до комори, вибрала там найкраще яблуко й дала йому разом з напутнім словом про те, що винагорода, здобута без гріха, ціною добродесних зусиль, завжди дорожча й любіша серцю. А поки вона закінчувала своє напучення дуже доречним висловом зі Святого письма, Том ухитрився поцупити пряника.

Він весело вибіг з дому й побачив Сіда, що саме піднімався надвірними сходами до кімнати на другому поверсі. Напохваті було повно добрячих грудок землі, і вони миттю замигтіли в повітрі й шаленим градом посипалися на Сіда. Перш ніж тітка Поллі отямилася з подиву й поспішила на допомогу, шість чи сім грудок устигли влучити у ворога, а Том уже зник за парканом. Була там, певна річ, і хвіртка, але Том здебільшого не мав часу добігти до неї. Тепер на душі в нього полегшало: він поквитався із Сідом, який накликав на нього халепу, вказавши тітці Поллі на його комір, зашитий чорною ниткою.

Том обійшов задвірками і повернув у брудний завулок, що огинав тітчин корівник. Та ось він уже поминув те небезпечне місце, щасливо уникши полону й кари, і поспіхом рушив до міського майдану, де, згідно з попередньою умовою, вже зібралися до бою два хлоп'ячих війська. Одним з них командував Том, другим – його задушевний приятель Джо Гарпер. Ці великі полководці не принижувалися до того, щоб битись особисто, – таке личило хіба що всякій дрібноті, – ні, вони сиділи поряд на пригірку й керували воєнними діями, передаючи накази через своїх ад'ютантів.

Після тривалої запеклої битви Томове військо здобуло славу перемогу. Тоді полічили вбитих, обмінялися полоненими, погодили привід до нового воєнного конфлікту й призначили день наступної битви. Обидва війська вишикувались у похідну колону й помарширували з поля бою, а Том рушив додому одинцем.

Проходячи повз будинок, де мешкав Джеф Тетчер, він побачив у садку незнайому дівчинку – чарівне голубооке створіння з двома довгими золотистими кісками, в білому платтячку та вишитих панталончиках. І щойно увінчаний славою звияжець здався без жодного пострілу.

Така собі Емі Лоренс ураз вивітрилася з його серця, не лишивши по собі й згадки. А він же думав, що кохає її до нестями, ну просто-таки обожноє! Та виявилось, що то було не більш як скороминуще захоплення. Кілька місяців домагався він її прихильності, і тиждень тому вона зрештою сказала, що любить його; всього сім коротких днів він був героєм-переможцем, найщасливішим хлопцем у світі – і ось за одну мить Емі зникла з його серця, наче випадкова гостя, що прийшла й пішла собі.

Тепер він нишком побожно пас очима цього нового ангела, аж поки впевнився, що й дівчинка помітила його. А тоді, вдаючи, ніби й знати не знає, що вона там, почав «виставлятися» й виробляти всілякі безглузді хлоп'ячі штуки, щоб зачарувати її. Деякий час він отак подурному викаблучувався, але раптом, посеред карколомного акробатичного трюку, позирнув убік і побачив, що дівчинка вже не дивиться на нього, а простує до будинку. Том підступив до самого паркана й засмучено сперся об нього, сподіваючись, що вона затримається ще трохи. Дівчинка на мить спинилася на ганку, а тоді рушила до дверей. Ось вона вже ступила на поріг, і Том тяжко зітхнув. Та враз обличчя його засяло: перш ніж зачинити за собою двері, дівчинка кинула через паркан квітку.

Том оббіг навколо квітки, а тоді спинився за крок від неї і, приставивши руку до очей, почав видивлятися в кінець вулиці, так ніби побачив там щось дуже цікаве. Потім підняв з землі соломинку, примостив собі на ніс і, відхилившись назад, спробував балансувати нею. Вигинаючись то в той, то в той бік, він підступав усе ближче до квітки, аж поки накрив її босою ногою і захопив гнучкими пальцями, а тоді поскакав геть на одній нозі й зник за рогом. Але тільки на хвилину, потрібну для того, щоб сховати квітку під куртку, ближче до серця, – чи, може, до шлунка, бо Том був не вельми обізнаний в анатомії, та й не доскіпувався до таких деталей.

Потім він повернувся до паркана й крутився там аж до смерку, «виставляючись» так само, як і перед тим. І хоча дівчинка більш не з'являлася, він тішив себе надією, що вона може стояти десь за вікном і бачити ті вияви його уваги. Нарешті він знехотя поплентав додому, і голова його аж туманіла від солодких мрій.

За вечерею Том був такий збуджений, що тітка Поллі лише мовчки дивувалась: яка це муха вкусила дитину? Він дістав доброї прочуханки за те, що кидався грудками в Сіда, та це на нього начебто анітрохи не вплинуло. Після того він спробував потягти грудку цукру під самим тітчиним носом і дістав за це по руках. Але тільки й сказав:

– Тітонько, а коли Сід тягає цукор, ви його не б'єте.

– Бо Сід ніколи не допікає людині так, як ти. А ще, якби я не стежила за тобою, ти перетягав би весь цукор.

Невдовзі вона вийшла до кухні, і Сід, радий, що йому все сходить з рук, миттю схопив цукорницю – та ще й з такою зловтіхою, що Томові несла було терпіти. Але цукорниця вислизнула в Сіда з руки, впала й розбилася. Том був у захваті. В такому захваті, що навіть здержав язика й промовчав. Ні, він не промовить ні слова, навіть коли повернеться тітка; він сидітиме тихцем, аж поки вона спитає, хто скоїв шкоду, – а тоді він уже *скаже*, і ото буде розкіш подивитися, як дістане по заслугі цей мазунчик!.. Тома аж розпирало від утіхи, і він насилу стримався, коли тітка повернулася з кухні й стала над розбитою цукорницею, вергаючи очима блискавиці поверх окулярів. «Ну, зараз почнеться!» – подумав Том. А в наступну мить сам простягся на підлозі! Караюча рука звелася над ним знову, і він заволав:

– Спиніться, за віщо ж ви мене? Її ж розбив Сід!

Тітка Поллі вражено завмерла, і Том чекав, що його пожаліють і втішать. Та, коли до тітки вернулася мова, вона тільки й сказала:

– Ет! Напевне, тобі недарма перепало. Не може бути, щоб ти не утнув чогось, поки мене не було в кімнаті.

Потім вона відчула докори сумління, і їй захотілося сказати хлопцеві щось добре й лагідне, проте вона вирішила, що це буде сприйнято як визнання її вини, а вимоги дисципліни такого не припускали. Отож вона не сказала нічого й узялася до своїх справ, але серце в неї щеміло. Том супився в кутку, сповнений гіркої образи. Він знав, що в душі тітка Поллі стоїть перед ним на колінах, і похмуро втішався цією думкою. Нехай карається, а він і взнаки нічого не дасть, так наче все воно його не обходить. Знав він і те, що тітка раз у раз кидає на нього затуманений слізьми сумовитий погляд, але не хотів нічого помічати. Він уявив собі, ніби лежить і конає, а тітка, схилившись над ним, благає хоч слова прощення, та він одвертається до стіни й помирає, так і не сказавши того слова. Ну, то що почуватиме вона тоді?.. Потім малював в уяві, як його приносять додому з річки неживого, – кучері його мокрі, зболіле серце перестало битися. О, як вона припаде до його мертвого тіла, і з очей її потечуть рясні сльози, і уста її благатимуть Бога, щоб він повернув їй її хлопчика, якого вона ніколи, ніколи більше не буде кривдити! Та він лежатиме там, холодний, блідий і байдужий до всього, – бідолашний малий страдник, чиї муки нарешті скінчилися...

Том так розвередив собі душу цими зворушливими видіннями, що раз у раз ковтав сльози й мало не давився ними; сльози застидали йому очі, а коли він моргав, переливалися через повіки, текли по щоках і капали з кінчика носа. І так було йому втішно плекати свої біди, що він просто не міг допустити до себе якихось земних радощів чи грубих веселощів, – надто свята була його скорбота; отож, коли незабаром до кімнати, пританцьовуючи, вбігла його двоюрідна сестра Мері, аж сяючи з радості, що нарешті повернулася додому після нескінченного – цілий тиждень! – гостювання поза містом, він підвівся і, оповитий чорною хмарою смутку, вийшов у другі двері, тим часом як у перші разом з дівчиною вливалися сонячне проміння й веселі співи.

Він подався блукати віддалік від тих місць, де звичайно збиралися хлопці, і шукав безлюдних закутків, які більше пасували до його настрою. Зрештою його привабив причалений до берега довгий пліт, і хлопець уместився на дальшому його кінці, споглядаючи похмурий обшир річки й бажаючи лиш одного: потонути одразу, нічого не відчувши й не зазнавши всіх тих страхіть, що звичайно супроводжують смерть. Потім він згадав про свою квітку, витяг її на світ, прим'яту й зів'ялу, і це викликало в нього новий приплив блаженної скорботи. Він подумав: а чи пожаліла б його *вона*, коли б знала? Чи заплакала б, чи захотіла б обняти його і втішити? Чи, може, байдуже одвернулася б, як і весь цей нікчемний світ? Ці думки завдавали йому такої солодкої муки, що він почав перебирати їх і знов повертати й так і так, аж поки геть заялозив. А тоді зітхнув, підвівся й зник у темряві.

Десь о пів на десяту чи о десятій він пішов безлюдною вулицею, де мешкала Кохана Незнайомка. Біля її дому він на хвилину спинився: ніде ні звуку, ні поруху, тільки тьмяний відсвіт свічки падав на завісу у вікні нагорі. То чи не там його божество? Том переліз через паркан, тихенько перейшов квітник і став під самим вікном. Задерши голову, він довго і зворушено дивився вгору. А потім ліг на землю, простягся горілиць і згорнув руки на грудях, тримаючи в них бідолашну зів'ялу квітку. Отак він і помре, сам-один у холодному, бездушному світі: ні притулку, де б прихилити голову, ні дружньої руки, що втерла б краплі передсмертного поту з його чола, ні любого обличчя, що жалісливо схилилося б над ним в останню годину. І отакого побачить його *вона*, визирнувши з вікна веселим ранком, і – о, чи зронить вона хоч сльозинку на його мертве, холодне тіло, чи зітхне хоч раз за квітучим молодим життям, що його так безжально й так дочасно занепастили?..

Раптом вікно розчинилось, священну тишу опоганив пронизливий голос служниці, і на простерте тіло мученика линує справжній водоспад!

Мало не захлинувшись, наш герой форкнув і підхопився на ноги. Щось просвистіло в повітрі, підкріплене приглушеною лайкою, брязнула вибита шибка, а тоді невеличка, ледь помітна постать перемахнула через паркан і зникла в темряві.

Коли невдовзі після того Том, уже роздягшись до сну, роздивлявся при світлі лойового недогарка свою мокру до рубця одіж, прокинувся Сід; може, він і мав непевний намір висловити деякі «міркування з приводу», але, побачивши з виразу Томових очей, що це небезпечно, визнав за краще промовчати.

Том ліг у ліжку, не завдавши собі клопоту помолитися, і Сід подумки відзначив це недбальство.

Розділ IV

Сонце зійшло над оповитою спокоєм землею і осяяло своїми променями мирне містечко, немов благословляючи його. Після сніданку тітонька Поллі зібрала всіх на сімейну відправу. Почали з молитви, побудованої на міцному підмурку з біблійних цитат, що їх сама тітка стулила до купи невеликими домішками рідкого вапна, що складалося з її власних тлумачень; а вже з тієї вершини, наче з гори Синай, вона виголосила сувору главу закону Мойсейового.

Після того Том, як то кажуть, оперезався мечем і взявся «товкти» вірші з Біблії. Сід вивчив свій урок ще кілька днів тому. І тепер Том напружував увесь свій хист, щоб запам'ятати п'ять віршів, які він сам вибрав з Проповіді на горі, – коротших він ніде не міг знайти.

Минуло півгодини, але уявлення про свій урок Том здобув дуже невиразне, бо розум його блукав по цілому безмежжю людської думки, а руки тим часом були зайняті сторонніми справами, що раз у раз відвертали його увагу. Мері взяла в нього книжку, щоб перевірити, як він вивчив урок, і Том почав навромацки пробиратися крізь туман:

– Блаженні... е-е...

– Вбогі...

– Еге ж, вбогі... Блаженні вбогі... е-е...

– Духом...

– Духом... Блаженні вбогі духом, бо їх... їх...

– Їхне...

– Бо їхне... Блаженні вбогі духом, бо їхне царство небесне... Блаженні... засмучені, бо вони... вони...

– Будуть...

– Будуть... е-е...

– Уті...

– Бо вони будуть... е-е... уті...

– Утіш...

– Бо вони будуть утіш... Ой, ну не знаю я, що вони будуть!

– Утішені.

– А, утішені!.. Бо вони будуть утішені... засмучені... Блаженні засмучені... ні, утішені, бо вони будуть... засму... е-е... *Що* вони будуть? Чому ти не підкажеш мені, Мері? Як тобі не соромно знуватися з мене?

– Ой Томе, який же ти, бідолаха, нетямкий! Я й не думала з тебе знуватися. Зовсім ні. А тобі треба піти й учити все спочатку. Не журися, Томе, якось вивчиш, а коли вивчиш, я подарую тобі одну дуже гарну річ. Ну, будь слухняним хлопчиком!

– Гаразд! А що то за річ, Мері? Скажи мені.

– Не бійся, Томе. Ти ж знаєш: як я сказала – щось гарне, то воно таки справді гарне.

– Еге ж, ти в нас така, Мері. Ну, гаразд, спробую наддати ще...

Він «наддав ще» і, спонукуваний подвійною силою – цікавістю й бажанням дістати винагороду, – взявся до діла з таким запалом, що перевершив усі сподівання. Мері подарувала йому за це новісінький складаний ніжик фірми «Барлоу», що коштував дванадцять з половиною центів, і Томовому захвату не було меж. Щоправда, той ніжик нічого не різав, зате був справжній, *непідробний* «Барлоу», і в цьому й полягала його особлива цінність; а от звідки хлопчаки західних штатів узяли, що такі ножі хтось стане підробляти й випускати ще гірші, – це було і, певне, назавжди залишиться незбагненою таємницею. Усе ж таки Том сяк-так поколупав своїм ніжиком буфет і вже націлився був на комод, коли його покликали збиратися до недільної школи.

Мері дала йому бляшану миску з водою і мило. Він пішов надвір, поставив миску на лавочку, тоді вмочив мило у воду й поклав поряд, закасав рукави, тихенько вилив воду на землю, а потім пішов до кухні й заходився ревно витирати обличчя рушником, що висів за дверима. Та Мері забрала в нього рушник і сказала:

– Як тобі не соромно, Томе! Хіба ж можна бути таким! Від води тобі ніякої шкоди не станеться.

Том трохи знітився. В миску знов налили води, і цього разу він постояв над нею з хвилину, набираючись духу, тоді з шумом утяг у себе повітря і взявся умиватись. Коли він трохи згодом знову ввійшов до кухні, заплющивши очі й навімацки шукаючи рушника, з обличчя його стікала вода й мильна піна, незаперечно свідчаючи, що він таки вмився. Та коли він показався з-під рушника, виявилось, що й тепер не все гаразд: чисті були тільки щоки та підборіддя – щось ніби маска, – а вище й нижче темнів незрошений ґрунт, що тягся назад навколо шиї.

Тоді Мері взялася до нього сама, і вже з її рук він вийшов повноцінною людиною, що не різнилася кольором шкіри від своїх білих братів. Його мокра чуприна була ретельно пригладжена щіткою, і короткі кучерики лежали рівно й гарно. (Том нишком уперто й старанно розгладжував свої кучері, намагаючись приліпити їх упритул до голови: він вважав, що кучеряве волосся властиве лише жінкам, і ті кучері отруювали йому все життя.) Потім Мері дістала з шафи костюм, що його Том уже два роки надягав тільки в неділю, – той костюм називали просто «другим», і з цього можна судити про багатство Томового гардеробу. Коли хлопець одягся, Мері «опорядила» його: застебнула аж до підборіддя гудзики на чистій куртці, розправила на плечах широкий комір, почистила Тома щіткою і, нарешті, увінчала його крапчастим солом'яним капелюхом. Тепер він мав надзвичайно пристойний і нещасний вигляд. Та й почував себе страшенно нещасним: застебнутий на всі гудзики чистий одяг сковував рухи, і це страшенно його дратувало. Він сподівався, що Мері забуде про черевики, та марно – вона, як і годиться, старанно змастила їх жиром і принесла йому. Томові урвався терпець, і він огризнувся: мовляв, його завжди примушують робити те, чого йому не хочеться. Але Мері почала умовляти:

– Ну прошу тебе, Томе, будь слухняний...

І він з бурчанням узув черевики. Мері хутенько зібралася й собі, і всі троє рушили до недільної школи, яку Том ненавидів усім серцем, а Сід і Мері любили.

Уроки в недільній школі тривали від дев'ятої до пів на одинадцять ранку, а потім починалася відправа. Двоє з них трьох незмінно лишалися послухати проповідь з доброї волі; третій також завжди лишався – але з інших, поважніших причин.

На твердих церковних лавах з високими спинками могло вміститися чоловік із триста. Сама церква була невелика, нічим не примітна, зі схожою на вузьку дощану скриню дзвіницею. При вході Том трохи відстав від Сіда та Мері й заговорив до приятеля, також убраного по-святковому:

– Слухай-но, Біллі, в тебе є жовтий квиток?

– Є.

– Що ти за нього хочеш?

– А що ти даси?

– Шматок локриці й рибальський гачок.

– Ану покажи.

Том показав. Огляд задовольнив власника квитка, і обмін відбувся. Потім Том виміняв за дві білі кульки три червоних квитки й ще за якийсь дріб'язок – два синіх. Із чверть години він перестрівав отак хлопців, що йшли до школи, і скуповував у них квитки різного кольору. Тоді разом з юрбою чистеньких і гомінливих хлопчиків та дівчаток зайшов до церкви, сів на своє місце й одразу ж завівся сваритись із найближчим хлопцем. Сварку припинив учитель – статечний літній чоловік; та тільки-но він повернувся спиною, Том смикнув за волосся учня, що сидів попереду, а коли той обернувся, він уже пильно дивився в книжку; потім штрикнув

шпилькою іншого хлопця, щоб почути, як той зойкне, й дістав ще одну нагінку від учителя. Та й увесь Томів клас підібрався один до одного – бешкетний, галасливий і невгамовний. Виходячи відповідати урок, жоден не знав його до ладу й сподівався тільки на підказку. Але так чи інакше усі добувалися до кінця й отримували у винагороду невеличкі сині квитки з цита-тами зі Святого письма: кожен такий квиток був платою за два вивчені біблійні вірші. Десять синіх квитків дорівнювали одному червоному, і їх можна було відповідно обмінати; десять червоних – одному жовтому, а вже за десять жовтих директор школи видавав учневі Біблію в дешевенькій оправі (за тих давніх добрих часів коштувала вона всього сорок центів). Чи в багатьох із моїх читачів вистачило б снаги й завзяття, щоб завчити напам'ять дві тисячі віршів, навіть якби їм пообіцяли за те Біблію з малюнками Доре? А от Мері здобула в такий спосіб уже дві Біблії – на це в неї пішло два роки сумлінної праці, – а один хлопець із німецької родини надбав аж чотири чи п'ять. Якось він прочитав напам'ять – і то ні разу не збившись – три тисячі віршів. Але таке напруження розумових здібностей виявилось надмірним, і відтоді він став наче несповна розуму, – то було неабияке нещастя для школи, бо раніше за урочистих нагод, при почесних гостях директор завжди виставляв того хлопчину «молоти язиком» (за словами Тома). А загалом тільки старшим учням вистачало терпіння зберігати свої квитки й місяцями нидіти над книжкою, щоб одержати Біблію, і тому вручення цієї нагороди було рідкісною і визначною подією. Учень, якому випадало це щастя, ставав того дня такою поважною персоною, що й у серцях інших спалахували честолюбні прагнення, хоч їх вистачало тижнів на два, не більш. Що ж до Тома, то навряд чи його духовне нутро прагнуло самої тієї нагороди, але пов'язаних з нею слави та почесей він, безперечно, давно вже жадав усім своїм єством.

У належний час за кафедру став директор школи і, заклавши вказівним пальцем потрібну сторінку молитовника, зажадав уваги. Коли директор недільної школи виголошує перед учнями свою звичайну невеличку промову, молитовник у руці потрібен йому так само, як ноти співакові, що виходить на сцену співати соло; хоч навіщо вони потрібні, лишається незбагненою загадкою, бо жоден з цих страдників ніколи не заглядає ні в молитовник, ні в ноти.

Директор був миршавий чоловічок років тридцяти п'яти, з рудуватою цапиною борідкою і коротко підстриженим рудуватим волоссям, у твердому стоячому комірці, верхній край якого мало не впирався йому під вуха, а гострі різки стриміли спереду біля самих кутиків рота, – то був наче паркан, що змушував його дивитися тільки просто себе, а коли треба було поглянути вбік, він мусив повертатися всім тілом; підборіддя директорове лежало на краватці, що була завширшки й завдовжки з велику банкноту і мала торочки на кінцях; а носики його черевиків згідно з модою тих часів хвацько загиналися вгору, мов полози санок, – такого шику тодішні модники досягали ціною неабияких зусиль, годинами сидючи проти стіни й упершись у неї ногами. Містер Уолтерс був дуже поважний на вигляд і дуже широкий та добродушний душею; він так побожно шанував святі речі й місця і так суворо відмежовував їх від усього світського, що, сам того не усвідомлюючи, промовляв у недільній школі з такими модуляціями в голосі, з якими ніколи не говорив у будні.

Свою промову він почав такими словами:

– А тепер, діти, я хочу, щоб усі ви сіли рівненько й тихенько і якусь часинку уважно послушали мене. От-от, саме так. Отак мають поводитися слухняні хлопчики й дівчатка. Але, я бачу, одна дівчинка дивиться у вікно. Здається мені, вона думає, що я десь там: може, сиджу на гілці й розмовляю з пташками. (Схвальне хихотіння.) А сказати я вам хочу, як приємно бачити, що стільки чистеньких веселих дитячих личок зібралося в цьому святому місці навчатись добра...

І так далі, й таке інше. Немає потреби наводити тут решту цієї промови. Вся вона побудована за незмінним зразком, а отже, добре нам знайома.

Остання третина промови була трохи затьмарена бійками та іншими негідними розвагами, до яких знову вдалися декотрі капосні хлопчаки, а також вовтузінням і перешіптуван-

ням, що дедалі поширювалося й сягнуло навіть підніжжя таких самотніх і непохитних скель, як Сід і Мері. Та коли голос містера Уолтерса завмер, нараз ущух і весь той гомін, і кінець директорової промови зустріли вдячною мовчанкою.

Власне, причиною того шепотіння почасти стала досить незвичайна подія: поява гостей – адвоката Тетчера в супроводі якогось хирлявого дідка, а за ними – вродливого ставного чоловіка середніх літ з гарною сріблястою чуприною та поважною дами, напевне, його дружини. Дама вела за руку дівчинку. Томові вже давно не сиділося на місці: він був збуджений і невдоволений, до того ж його гризло сумління, і він уникав зустрічатись очима з Емі Лоренс, бо не міг витримати її закоханих поглядів. Та коли він побачив малу незнайомку, душа його враз запалала від захвату й блаженства. І вже наступної миті він виставлявся як тільки міг: штурхав хлопців, смикав їх за волосся, робив гримаси, – одне слово, зі шкіри пнувся, щоб зачарувати дівчинку й заслужити її схвалення. Його радісне піднесення затьмарювала лише одна темна пляма: спогад про те, як його принизили під вікном оселі цього ангела, – одначе й вона скоро зникла, змита, як малюнок на піску, хвилями щастя, що захлюпнули його душу.

Гостей посадили на почесні місця, і, закінчивши свою промову, містер Уолтерс відрекомендував їх школярам. Виявилося, що той чоловік середніх літ – не хто інший, як сам окружний суддя, чи не найвидатніша персона, що її будь-коли бачили ці дітлахи; отож їм кортіло довідатися, з чого він зліплений, і, з одного боку, хотілося б, щоб він загарчав, а з другого – було лячно. Суддя приїхав з Константинополя, аж за дванадцять миль звідти, а отже, доволі помандрував по світу, і оці-от його очі бачили й будинок окружного суду, що, за чутками, мав цинкову покрівлю. Про побожний трепет, який навіювали ці думки, свідчила й урочиста мовчанка, й десятки пар захоплених очей. Ще б пак, то ж був знаменитий суддя Тетчер, брат адвоката з їхнього містечка. І Джеф Тетчер, адвокатський синок, одразу ж поліз уперед, щоб показати, всім на заздрість, як близько він знайомий з великою людиною. Коли б він міг почути перешіптування товаришів, воно б прозвучало для нього солодкою музикою.

– Ти диви, Джімі, іде туди! Поглянь, подає йому руку... вітається з ним! Ах ти ж чорт!.. А скажи, ти б хотів бути Джефом?..

Містер Уолтерс виставлявся по-своєму: всіляко виявляв свою ретельність, сипав наказами, міркуваннями, зауваженнями, стромляв носа куди треба й куди не треба. Бібліотекар теж виставлявся, гасаючи туди-сюди з оберемками книжок і зчиняючи непотрібну метушню, яку дуже любить отаке комахине начальство. Молоді вчительки виставлялися, лагідно нахилившись над учнями, яких зовсім недавно скубли за вуха, сварячись пальчиком на малих шибеників і гладячи по голівці слухняних діточок. Молоді вчителі виставлялися, суворо вичитуючи учням за дрібні провини, з найменших приводів показуючи свою владу й пильно стежачи за дисципліною. І майже всім учителям, незалежно од віку й статі, раптом стало конче потрібно щось у книжковій шафі поруч з кафедрою, і вони по двічі, а то й по тричі з удаваною досадою поверталися туди. Дівчатка також виставлялися як могли, а хлопці виставлялися з таким завзяттям, що довкола тільки й чути було ляскіт кульок із жованого паперу та глухі звуки стусанів. А над усім тим підносився у своєму кріслі великий суддя Тетчер, обдаровуючи *цілу* школу величною суддівською усмішкою і неначе гріючись у промінні власної величі, – він-бо теж «виставлявся».

Одного лише бракувало містерові Уолтерсу для цілковитого щастя: нагоди вручити заохочувальну Біблію і явити перед високим гостем чудо-учня. Декілька школярів мали жовті квитки, але ніхто не набрав потрібного числа – директор уже розпитав про це кращих із кращих. Багато дав би він, щоб повернути до школи того німчика при здоровому розумі!

Аж раптом тоді, коли він уже втратив будь-яку надію, наперед вийшов Том Соєр з дев'ятьма жовтими, дев'ятьма червоними та десятьма синіми квитками й зажадав, щоб йому дали Біблію. То був наче грім з ясного неба. Містер Уолтерс і думки не припускав, що цей учень зможе заявити права на таку нагороду в найближчі десять років. Але й ухилитися не

випадало: до сплати було пред'явлено законні чеки, і їх належало оплатити. Тома вивели на підвищення, де сиділи суддя та інші обранці, і про велику подію оголосили з кафедри. То була найбільш приголомшлива новина за останнє десятиліття, і вона справила таке величезне враження, що новий герой одразу піднісся до рівня судді, і тепер уся школа їла очима два чуда замість одного. Хлопців точили заздрощі, але найдужче каралися ті, хто надто пізно зрозумів, що вони самі допомогли цьому несправедливому злетові, промінявши свої квитки на ті багатства, які Том надбав, дозволяючи іншим білити замість нього паркан. Вони люто зневажали себе за те, що попалися на гачок цьому хитрому дурисвітові, цьому підступному змієві-спокуснику.

Вручаючи Томові нагороду, директор виказав усю красномовність, на яку міг здобутися за таких обставин; але його словам бракувало справжнього запалу: бідолаха нутром чув, що тут щось не те і до правди краще не докопуватись; було просто неймовірно, щоб цей хлопчисько накопичив дві тисячі снопів біблійної мудрості, коли всім відомо, що його хисту заледве вистачить на дванадцять.

Емі Лоренс і пишалася, й раділа, й старалася, щоб Том міг побачити це на її обличчі, але він не дивився на неї. Вона здивувалася, потім трохи занепокоїлась; потім у неї виникла невіразна підозра – й одразу ж зникла, та невдовзі з'явилася знову; дівчинка стала придивлятися, і один скрадливий погляд підказав їй розгадку – і тоді серце її розбилося, від ревностів та гніву на очі навернулися сльози, і вона зненавиділа весь світ. А найдужче – Тома (так їй здавалося).

Тома відрекомендували судді, але хлопець не міг ні ворухнути язиком, ні звести дух, а серце його дрібно тіпалося: почасті з побожного трепету перед величчю цього чоловіка, та головне – тому що він був її батьком. Якби там було темно, Том залюбки впав би перед ним на коліна.

Суддя погладив хлопця по голові, назвав розумником і спитав, як його звуть. Том затнувся, хапнув ротом повітря й нарешті мовив:

– Том.

– Та ні, мабуть, не Том, а...

– Томас.

– Отож-бо. Я так і подумав, що твоє ім'я трохи довше. Дуже добре. Але ж ти маєш іще й прізвище, то, може, скажеш і його?

– Скажи панові судді своє прізвище, Томасе, – втрутився містер Уолтерс. – І шануйся, не забувай казати «сер».

– Томас Сойєр... сер.

– Отак! Зовсім добре. Молодець. Гарний хлопчик. Дві тисячі віршів – це таки багато, дуже й дуже багато. Та ти ніколи не пошкодуєш, що доклав стільки праці, аби вивчити їх, бо знання – це найдорожче, що є на світі, воно робить людину великою і доброю. Колись ти й сам, Томасе, станеш великою і доброю людиною, і тоді ти озирнешся назад і скажеш: «Усе це я завдячую тому, що в дитинстві мав щастя навчатися в недільній школі, усе це я завдячую моїм любим учителям, які відкрили мені дорогу до знання, моєму доброму директорові, що заохочував мене, наглядав за мною і подарував мені Біблію, чудову, розкішну Біблію, яка лишилась зі мною на все життя! І все це завдяки тому, що мене так добре виховували!» Ось що ти скажеш, Томасе, і ці дві тисячі віршів будуть для тебе дорожчі від усякого багатства, Томасе, атож, дорожчі від усякого багатства. А тепер чи не розповів би ти мені й оцій дамі щось із того, що ти вивчив? Я певен, що розповіси, бо ми пишаємося хлопчиками, які так люблять шкільну науку. Ти ж, звісно, знаєш, як звали всіх дванадцятьох апостолів? То, може, назвеш імена перших двох?

Том стояв з дурнуватим виглядом і шарпав себе за гудзик. Тоді нараз почервонів і похнюпив очі. Серце містера Уолтерса покотилося в п'яти. Він подумав: хлопчисько не годен відповісти на найпростіше запитання, і надало ж судді питати його! Та все ж він відчув, що повинен втрутитись, і озвався знову:

– Відповідай панові судді, Томасе, не бійся.

Том і далі німував.

– Ось мені ти скажеш, я знаю, – звернулася до нього дама. – Перших двох апостолів звали...

– *Давид і Голіаф!*

Опустімо завісу милосердя над кінцем цієї сцени.

Розділ V

Незадовго до пів на одинадцятю задзвонив тріснутий дзвін невеличкої церкви, і люди почали сходитися до ранкової проповіді. Учні недільної школи розбрелися по всій церкві, сідаючи на лави разом із батьками, щоб увесь час бути в них перед очима. Прийшла тітка Поллі, і Том, Сід та Мері сіли коло неї. Тома посадили біля самого проходу – чимдалі од відчиненого вікна та спокусливих видовищ надворі. А тим часом надходили все нові люди: старезний і вбогий поштмейстер, що бачив і кращі дні; мер з дружиною (серед іншого непотребу в містечку був і мер); мировий суддя; вдова Дуглас – гарна чепурна жінка років сорока, добра й щедра душа, багата власниця єдиного в містечку великого будинку, справжнього палацу на пагорбі, та ще й дуже гостинного палацу, де влаштовувались найбучніші свята, якими міг похвалитися Сент-Пітерсберг; поважний, зігнутий дугою майор Уорд та його дружина; адвокат Ріверсон, також помітна особа, – він нещодавно прибув сюди з іншої округи; найперша місцева красуня в супроводі табунця юних чарівниць, виряджених у батист зі стрічками; за ними – цілий гурт молодиків: міські службовці, прилизані й напوماджені кавалери, що стояли півколом при вході, безглуздо всміхаючись і посмоктуючи головки своїх ціпків, аж поки пропустили повз свій стрій останню з дівчат; і нарешті, на завершення, – Зразковий Хлопчик, Віллі Мафферсон, зі своєю матусею, яку він так дбайливо оберігав, наче вона була кришталева. Він завжди супроводив її до церкви й був улюбленцем усіх місцевих дам. Зате хлопці всі, як один, ненавиділи його: надто вже він був добропристойний, а до того ж їм без кінця «кололи ним очі». Як завжди в неділю, із задньої кишені в нього визирав білий носовичок – мовби ненавмисне. Том ніколи не мав носовика і вважав тих хлопців, які ним послуговуються, жалюгідними жевжиками.

Коли вся паства зібралася, церковний дзвін продзвонив ще раз, підганяючи недбальців і роззяв, а тоді в церкві запала урочиста тиша, яку порушувало лише хихотіння й перешіптування півчих на хорах. Тамтешні півчі завжди хихотіли й перешіптувалися впродовж усієї відправи. Знав я колись один церковний хор, що поводився пристойно, але вже не пригадую де. Надто багато часу минуло відтоді, і все те майже зовсім забулося, але, здається, був той хор десь за кордоном.

Священик назвав гімн і натхненно прочитав його від початку до кінця в тій особливій манері, яку так полюбляють у тамтешніх краях. Він починав рядок помірним тоном, далі поступово брався нагору і, сягнувши певного рівня, щосили викрикував найвище слово, а потім немовби шугав у воду з пружної дошки.

Чи ж я розкошуватиму в садах *НЕБЕСНИХ* серед квітів,
Коли брати мої ведуть *борню КРИВАВУ* на цім світі?

Усі вважали його чудовим декламатором. На церковних «сходинах» його завжди просили почитати вірші, і, коли він закінчував, дами здіймали руки догори, а потім безпорадно опускали їх на коліна, заковували очі й трусили головами, наче промовляли: «Немає слів сказати, як це прекрасно, *аж надто* прекрасно для цього грішного світу!»

Після того як проспівали гімн, велебний містер Спрег перетворився на живий бюлетень оголошень і став оповіщати паству про всілякі громадські збори, бесіди й таке інше, аж поки всім почало здаватися, що отак він і говоритиме аж до другого прищестя, – дивний звичай, якого й досі дотримуються в Америці, навіть по великих містах, і це коли в наш час видається стільки газет. На жаль, нерідко буває так: чим менше виправдана якась усталена традиція, тим важче її позбутися.

Аж ось священик розпочав молитву. Добренну, щедру молитву, в якій не було забуто нічого: помолились і за церкву, і за малих дітей у парафії, і за інші церкви в містечку, і за саме

містечко, і за округу, і за штат, і за урядовців штату, і за Сполучені Штати Америки, і за всі церкви в Сполучених Штатах, і за весь уряд; за бідолашних моряків, що борознять бурхливі моря; за гноблені народи, що стогнуть під ярмом європейських монархів і східних деспотів; за тих, що перед світлом і словом Божим мають очі, але не бачать, і мають вуха, але нечують; за поган на далеких океанських островах; а на завершення – за те, щоб священникові слова дійшли до кожного і, мов насіння, кинуте в родючий ґрунт, дали добру прорість, а згодом і щедрий урожай. Амінь.

Зашелестіли спідниці жінок, і парафіяни, що підвелися на час молитви, знову посідали. Хлопець, чий життєпис викладено в цій книжці, анітрохи не тішився молитвою – лише терпів її, та й то на превелику силу. Він ані хвилини не постояв спокійно, та хоча й не дослухався до суті пасторових слів, проте відзначав подумки, що вже сказано, – бо давно знав напам'ять, що за чим має йти, і, коли пастор додавав часом щось нове, Томове вухо одразу вловлювало найменшу відміну, і тоді все єство його повставало: він вважав ті доповнення нечесними й неподобними. Посеред молитви на спинку лави перед Томом сіла муха й почала краяти йому душу: вона то терла одна об одну складені докупі лапки, то обхоплювала ними голову й так завзято шарувала її, що мало не відривала від тулуба – аж видно було тоненьку, як ниточка, шию; то погладжувала задніми лапками крильця й розправляла їх, наче фалди фрака; одне слово, робила весь свій туалет так спокійно і незворушно, ніби почувала себе в цілковитій безпеці. Власне, так воно й було: хоч як свербіли в Тома руки схопити її, утнути таку штуку під час молитви він не зважувався, бо вірив, що тим занапастить свою душу. Зате як тільки священник дійшов до кінця, Томова рука сама подалася вперед, і на слові «амінь» муха опинилась у полоні. Та тітка Поллі застукала його на гарячому й звеліла випустити муху.

Священик прочитав цитату з Біблії, а тоді затарабанив свою проповідь, страшенно довгу й нудну, так що невдовзі багато хто почав куняти, хоч ішлося там про жахливі муки грішників у пеклі та про спасених обранців Божих, – щоправда, їх мала лишитися така мізерна купка, що й спасати було не варт. Том пильно лічив сторінки: після проповіді він завжди знав, скільки прочитано сторінок, але майже ніколи – про що в ній говорилося. А втім цього разу його на часинку зацікавив і самий зміст. Пастир саме змальовував величну й зворушливу картину того, як настане на землі царство Боже, і зберуться разом праведники з цілого світу, і ляжуть поряд лев та ягня, і мала дитина поведе їх. Але весь пафос і висока мораль цього прекрасного видовища пропали для хлопця марно: його вразила лише видатна роль, яку призначалося малій дитині, та ще й перед очима праведників цілого світу, і йому навіть захотілося самому стати тією дитиною, – звісно, якщо лев буде ручний.

Та в наступну хвилину муки Томові поновилися, бо далі знов пішло нудне просторікування. Аж раптом він згадав, яку чудову забавку має в кишені, і видобув її на світ. То був великий чорний жук із страхітливими щелепами – «кусач», як називав його Том. Він лежав у коробочці від пістонів і, коли Том відкрив її, одразу ж учепився йому в палець. Хлопець з несподіванки шарпнув рукою, і жук полетів у прохід між лавами й упав на спину, а вкушений палець Том застромив у рот. Жук лежав на підлозі й безпорадно дригав лапками, неспроможний перевернутися. Том дивився туди, і його так і поривало схопити жука знов, але той лежав надто далеко. Дехто з людей, яким нудно було слухати проповідь, також помітили жука і тепер з цікавістю стежили за ним.

Незабаром у проході з'явився чийсь пудель, знуджений і розімлілий від літньої спеки й тиші; йому набридло сидіти без діла, і він жадав переміни. Побачивши жука, пес одразу пожвавішав і закрутив хвостом. Він оглянув свою здобич, обійшов навколо, понюхав з безпечної віддалі, знов обійшов навколо; потім посмілішав, підступив ближче і обнюхав жука; вишкірив зуби й спробував куснути, але схибив; тоді спробував ще раз і ще; ця розвага йому сподобалась, він ліг на живіт, поклав передні лапи обабіч жука й провадив свою гру. Та зрештою це йому набридло, і він став необачний і неуважливий. Голова його хилилася, опускаючись

чимраз нижче, аж поки він торкнувся жука мордою – і той вчепився в неї. З пронизливим скавулінням пудель шарпнув головою, і жук, відлетівши кроків на два, знов упав на спину. Глядачі, що сиділи біля проходу, трусилися від стримуваного сміху, дехто з жінок затулив обличчя віялами чи хусточками, а Том аж умлівав від щастя.

У пса був дурнуватий вигляд, та й, певне, почував він себе дурнем, але душу його сповнювало обурення й жадоба помсти. Отож він підступив до жука й знову почав обережно нападати: крутився довкола й насакував з усіх боків, шкріб передніми лапами за якийсь дюйм від комахи, клацав зубами і так крутив головою, що аж вуха хляпали. Але незабаром жук йому знов набрид; пес поганявся був за мухою, та це його не розважило; потім подався за мурашем, майже соваючи носом по підлозі, і теж скоро відстав; тоді він позіхнув, хекнув і, зовсім забувши про жука, свівся просто на нього.

Дике, сповнене болю скавучання розляглося по церкві, і пудель стрімголов помчав проходом; усе так само виючи, він крутнувся перед вівтарем і шугнув у другий прохід; умить опинився біля дверей, а там знову крутнувся й гайнув назад до вівтаря; чим швидше він гасав, тим пронизливіше скавулів і скоро перетворився на якусь волохату комету, що кружляла по своїй орбіті із швидкістю світлового променя. Нарешті знівівшилий від болю страдник метнувся вбік і скочив на коліна своєму господареві; той пожбурихав його за вікно, і розпачливе скавучання почало швидко віддалятися, а невдовзі й зовсім затихло.

На той час уже всі, хто був у церкві, сиділи з розпашілими обличчями, задихаючись від стримуваного сміху, а проповідь неначе застигла на мертвій точці. Аж ось вона посунулась далі, однаке тепер кульгала й спотикалася на кожному кроці і вже не могла справити на слухачів належного враження; навіть у відповідь на слова, перейняті глибокою скорботою, з-за високих спинок віддалених лав раз у раз чулися приглушені вибухи нечестивого сміху, так наче бідолашний проповідник сказав щось напрочуд смішне. Отож усі відчували неабияку полегкість, коли ця мука скінчилась і священник поблагословив паству.

Том Соєр ішов додому дуже веселий, думаючи про те, що й служба Божа іноді може дати якусь утіху, коли її трохи урізноманітнити. Лише одна думка трохи затьмарювала йому душу: гаразд, нехай би той пудель погрався з його жуком, але ж ніхто не дозволяв йому забирати жука з собою!

Розділ VI

В понеділок уранці Том прокинувся дуже нещасний. Так бувало кожного понеділка, бо з нього починався новий тиждень нескінченних тортур у школі. І Том щоразу зітхав: краще б уже зовсім не було субот і неділь – тоді в'язниця і кайдани не здавалися б такими нестерпними.

Він лежав і думав. І раптом йому саянуло, що непогано було б захворіти – тоді б він не пішов до школи. Зажеврив тьмяний вогник надії. Том прислухався до свого організму. Ніде нічого не боліло, і він став шукати далі. Цього разу йому здалося, ніби в нього з'явилися ознаки кольок у животі, і, покладаючи на них чималі сподівання, він намагався посилити їх. Але ті ознаки ставали дедалі слабкіші й нарешті зовсім зникли. Том подумки обстежував себе далі. Аж раптом знайшов щось іще. Один з його верхніх передніх зубів хитався. То була щаслива нагода, і Том уже збирався застогнати – «для початку», як то кажуть, – коли йому спало на думку: якщо він стане перед судом з цією заявою, тітка візьме та й вирве йому зуба, а це буде боляче. Тому він вирішив лишити зуб у запасі й пошукати чогось іншого. Якийсь час нічого не наворачалося на думку, а потім він згадав, як лікар розповідав про одну таку болячку, що на два чи три тижні вклала людину до ліжка та ще й мало не залишила її без пальця на руці. Хлопець зараз же вистромив ногу з-під простирадла й пильно оглянув свою болячку на великому пальці. Щоправда, ознак тієї страшної хвороби він не знав, проте вирішив, що спробувати можна, й почав надсадно стогнати.

Та Сід спав собі, наче нічого й не сталося.

Том застогнав ще гучніше, і йому здалося, що палець ніби й справді поболіє.

Сід і вухом не вів.

Том так старався, що аж захекався. Він перевів подих, тоді набрав у груди повітря і так застогнав кілька разів підряд, що й мертвий прокинувся б.

А Сід хропів собі далі.

Тома взяла злість. Він покликав: «Сіде, Сіде!» – і поторсав його. Це дало бажані наслідки, і Том знову застогнав. Сід позіхнув, потягся, хропнув востаннє і, спершись на лікоть, втупив очі в Тома. Том і далі стогнав. Сід гукнув його:

– Томе! Чуєш, Томе!..

Відповіді не було.

– Томе! Гей, Томе! Що з тобою, *Томе*? – Сід труснув брата за плечі, з тривогою вдивляючись у його обличчя.

Том простогнав:

– Ой, не треба, Сіде. Не шарпай мене!..

– Та що ж із тобою таке, Томе? Я піду покличу тітоньку.

– Ні-ні... не треба... Може, воно й так минеться. Не клич нікого.

– Та як же не клич!.. Ой, не стогни ти так, Томе, це ж просто жах! І давно тебе отак?..

– Кілька годин... Ой Сіде, не вовтузься, ти мене доконаєш!..

– Томе, чому ж ти не збудив мене раніше?.. Ой Томе, не *стогни*! В мене мороз поза шкірою йде від твого стогону. То що ж воно в тебе таке, га, Томе?

– Я все тобі прощаю, Сіде. (Стогін.) Геть усе, чим ти переді мною завинив. Коли я помру...

– Ой Томе, ти ж іще не помираєш, правда? Не треба, Томе, не помирай!.. Може, тобі...

– Я всім прощаю, Сіде. (Стогін.) Так і скажи їм, Сіде. А ще, Сіде, візьмеш мою раму від квартирки та однооке кошеня й віддаси тій новій дівчинці, що недавно сюди приїхала. І скажеш їй...

Та Сід уже захопив свою одежу й дременував геть. Тепер Том і справді страждав – так розпалилась його уява, – тому й стогін його звучав цілком природно.

Сід стрімголов збіг сходами вниз і закричав:

– Ой тітонько Поллі, йдіть мерщій! Том помирає!

– Помирає?

– Еге ж! Швидше йдіть, не баріться!

– Дурниці! Не вірю!

Та все ж вона підтюпцем подалася нагору, а за нею слідом – Сід і Мері. Обличчя тітчине зблідло, губи тремтіли. Підбігши до ліжка, вона засапано мовила:

– Ну, Томе! Що з тобою, Томе?

– Ой тітонько, я...

– Що таке, Томе?.. Що тобі сталося, дитино?!

– Ой тітонько, в мене на пальці гангрена!

Стара впала на стілець і спершу засміялася, потім заплакала, а тоді посміялась і поплакала водночас. Це заспокоїло її, і вона сказала:

– Ну й утнув же ти мені штуку, Томе!.. А тепер покинь свої вигадки, і щоб я такого більше не чула!

Стогін затих, і біль у пальці зник сам собою. Том почував себе досить ніяково і сказав:

– Тітонько Поллі, я ж таки думав, що це гангрена, і мені справді так боліло, що я й про свій зуб забув.

– Про зуб? А що там у тебе із зубом?

– Хитається і болить страшенно, просто несила терпіти.

– Ну, ну, стривай, тільки не стогни знову! Розтули рота... Атож, і справді хитається, але від цього не вмирають... Мері, принеси мені шовкову нитку та гарячу головешку з кухні.

– Ой тітонько, не треба! – заскиглив Том. – Не виривайте його! Він уже й не болить. От не зійти мені з цього місця, аніскілечки не болить! Не треба, тітонько! Я й так піду до школи.

– А, он воно що! То всю цю бучу ти затіяв для того, щоб не йти до школи, а втекти на річку рибалити? Ой Томе, Томе, я так тебе люблю, а ти без кінця краєш моє старе серце своїми дикими вибриками!

Тим часом принесли зуболікарське знаряддя. Тітка зробила на кінці шовкової нитки петлю, наділа її на хворий зуб і міцно затягла, а другий кінець прив'язала до стовпчика ліжка. Тоді схопила вогненну головешку й рвучко тицьнула нею мало не в обличчя хлопцеві. Зуб вилетів і повис на прив'язаній до ліжка нитці.

Та за кожним випробуванням приходив винагорода. Коли після сніданку Том вирушив до школи, всі хлопці, яких він зустрічав дорогою, заздрили йому, бо тепер він мав між верхніми передніми зубами дірку й міг плюватися крізь неї зовсім по-новому, в дуже незвичайний спосіб. Цікаві потяглися за ним, мов почет, і хлопець з глибоким порізом на пальці, що досі був оточений загальною шаною і захопленням, миттю втратив і всіх своїх прихильників, і недавню славу. Це дуже засмутило його, і він сказав з удаваною зневагою, що плювати так, як Том Соєр, це суціль дріб'язок, на що інший хлопець зауважив: «Еге ж, що той виноград – він же зелений!» – і розвінчаний герой понуро поплентав геть.

Невдовзі Том зустрів юного відщепенця Гекльберрі Фінна, сина відомого в містечку пияка. Всі тамтешні матусі щиро ненавиділи й страшилися того Гекльберрі, бо він був нероба, безпритульник і розбишака, а ще тому, що їхні діти тяглися до нього, тішились його забороненим товариством і шкодували, що не можуть бути такими, як він. Том, як і всі хлопці із поважних родин, заздрив привільному, безтурботному життю Гекльберрі і, хоч йому було суворо заборонено водитися з тим волоцюгою, не проминав жодної нагоди побути з ним. Гекльберрі завжди був одягнений в лахміття з дорослих людей, вкрите незліченними плямами й таке подерте, що аж клапті теліпалися з усіх боків. На голові в нього стриміла руїна здоровенного капелюха з напівобірваними крисами; куртка, коли він її напинав, сягала йому мало не до п'ят, а гудзики позаду опинялися куди нижче від того місця, де їм належало бути; штани трималися

на одній шлейці, звисаючи позаду порожньою торбою, і обтріпані холоші, якщо Гек не завдавав собі клопоту підкотити їх, волочилися по землі.

Гекльберрі був сам собі господар і робив усе, що йому заманеться. За сухої погоди він ночував на чужих ганках, а коли дощило – в порожній бочці; йому не треба було ходити ні до школи, ні до церкви, не треба було нікого слухатись; він міг ловити рибу чи купатися коли завгодно й де завгодно і проводити на річці стільки часу, скільки сам захоче; ніхто не забороняв йому битися й гуляти хоч до ночі; навесні він перший починав ходити босоніж, а восени останній взував щось на ноги; ніхто не примушував його вмиватись і перевдягатися в чисте; а ще він був неперевершений мастак лаятись. Одне слово, цей хлопець мав усе, що робить життя прекрасним. Так одностайно вважали засмикані й скуті всілякими утисками добропристойні сент-пітерсберзькі хлопці.

Том привітався до цього романтичного обідранця:

– Здоров, Гекльберрі!

– Здоров, коли здоровий!

– Що це в тебе таке?

– Здохлий кіт.

– Ану покажи ближче, Геку... Ти диви, зовсім задубів.

Де ти його взяв?

– Виміняв в одного хлопця.

– А що дав?

– Синій квиток і бичачий міхур – роздобув його на різниці.

– А квитка де взяв?

– Виміняв у Бена Роджерса два тижні тому за поганялку до обруча.

– Слухай, Геку, а навіщо потрібні здохлі коти?

– Навіщо? Зводити бородавки.

– Та ну, невже? Я знаю певніший засіб.

– Не може бути! Який?

– Гнила вода.

– Ха, гнила вода! Ні біса вона не варта, твоя гнила вода.

– Не варта, кажеш? А ти пробував?

– Я – ні. А от Боб Теннер пробував.

– Хто тобі казав?

– Ну, він сам казав Джефові Тетчеру, а Джеф сказав Джонні Бейкеру, а Джонні – Джімові Холлісу, а той – Бенові Роджерсу, а Бен – одному негрові, а той негр сказав мені. Отак!

– То й що? Всі вони брехуни. Всі, хіба що крім негра. Його я не знаю, але ще зроду не бачив негра, який би не брехав. Дурниці! А ти, Геку, скажи мені, як Боб Теннер робив це.

– Та як – узяв та й умочив руку в трухлявий пень з дощовою водою.

– Серед дня?

– Авжеж.

– І стоячи обличчям до пня?

– Так... Мабуть, що так.

– І щось казав?

– Та, мабуть, нічого не казав. Не знаю.

– Ага!.. Та який же бісів дурень зводить отак бородавки гнилою водою? Певно, що нічого не вийде. Треба піти самому в лісову хащу, де є пень з дощовою водою, і там рівно опівночі стати до нього спиною, вмочити руку у воду й проказати: «Індіанська їжа ячмінне зерно! Забери бородавки, гнила вода, на дно!» А потім заплющити очі й швидко відійти на одинадцять кроків, тричі повернутися на місці і аж тоді йти додому, тільки ні до кого дорогою не озиватися. Бо як озвешся, то все піде нанівець.

– Еге ж, це начебто добрий спосіб, але Боб Теннер робив не так.

– Ха, певно, що не так, бо ж у нього тих бородавок як ні в кого в місті; а коли б він знав, як зводити їх гнилою водою, то жодної досі не мав би. Я сам, Геку, звів так тисячі бородавок. У мене їх завжди повно на руках, бо я часто граюся з жабами. А ще я зводжу їх бобом.

– Еге ж, бобом добре. Я й сам зводив.

– Справді? А як ти це робив?

– Ну, береш боба, розламаєш його на дві половинки, тоді надрізаєш бородавку, щоб виступила кров, мажеш кров'ю одну половинку боба й десь опівночі, за молодого місяця, закопуєш на роздоріжжі, а другу половинку спалюєш. І тоді ота половинка, на якій кров, тягтиметься до другої, а кров тягтиме до себе бородавку, і вона дуже скоро зійде.

– Усе так, Геку, твоя правда; тільки коли закопуєш ту половинку, треба ще проказати: «Біб рости, бородавка щезай і більш до мене не вертай!» – щоб було певніше. Так завжди робить Джо Гарпер, а він же їздив колись аж до Кунвілла і ще хтозна-де бував. А тепер скажи – як зводити бородавки здохлим котом?

– Ну, треба взяти kota й незадовго до півночі піти з ним на кладовище до свіжої могили, де поховано когось лихого; а рівно опівночі туди з'явиться чорт чи, може, й кілька чортів, але ти їх не побачиш, а тільки почувеш щось наче як вітер повіяв чи якусь їхню балачку; і коли вони потягнуть того лиходія з собою, ти кидаєш за ними свого kota й кажеш: «Мрець за чортом, кіт за мерцем, бородавка за котом – і я вас знати не знаю!» Будь-яку бородавку так зведеш.

– Таки схоже на те. А ти вже пробував так зводити, Геку?

– Ні, але мені сказала баба Гопкінс.

– Ну, то це, мабуть, правда. Вона ж, кажуть, відьма.

– Кажуть! Та я, Томе, *напевне* знаю, що відьма. Вона й батечка мого заворожила, я від нього самого це чув. Іде він якось, аж бачить – вона чаклує, лихий чар на нього напускає. Він як схопить каменюку – і ледь-ледь вона відскочила, а то був би їй капець. Ну й от: тієї ж таки ночі він скотився п'яний з повітки й зламав руку.

– Господи, який жах! А як же він знав, що вона на нього чар напускає?

– Ет, як знав... Мій батечко тих відьом одразу бачить. Він каже: коли вони ото втупляться в тебе очима, отоді й чаклують. А надто коли ще щось бурмочуть. Бо то вони проказують «Отче наш» іззаду наперед.

– Слухай, Геку, ти коли збираєшся пробувати свого kota?

– Сьогодні вночі. Мабуть, вони цієї ночі прийдуть по старого шкарбана Вільямса.

– Та його ж іще в суботу поховали. Хіба вони не забрали його тієї ж ночі?

– Ой, таке скажеш!.. Як же вони могли забрати його до півночі? А там уже настала неділя.

Щось я не чув, щоб чортам було вільно розгулювати в неділю.

– Твоя правда. Я про це й не подумав. А мене з собою візьмеш?

– Візьму, як не боїшся.

– Боюся! Де ж пак! Ти мені нявкнеш?

– Еге, тільки ти теж нявкни, як зможеш. Бо минулого разу я нявчав-нявчав, аж поки старий Гейс почав шпурляти на мене каміння, та ще й каже: «Чорти б його забрали, цього kota!» То я вибив йому шибку цеглиною, тільки ти нікому не кажи.

– Гаразд. Тієї ночі я не міг нявкнути, бо за мною наглядала тітка. А сьогодні неодмінно нявкну... Слухай, а це що в тебе таке?

– Та нічого особливого – кліщ.

– Де ти його знайшов?

– У лісі, де ж би ще.

– Що за нього хочеш?

– Та не знаю. Я не хочу його віддавати.

– Ну, як хочеш. Та й кліщ якийсь малесенький.

– Еге ж, як не твій кліщ, то вже й поганий. А мені й такий годиться. Кліщ як кліщ, не гірший за інших.

– Подумаєш, та тих кліщів у лісі хтозна-скільки!

Я й сам міг би назбирати хоч тисячу.

– То чого не назбираєш? Ти ж сам добре знаєш, що не зміг би. Це, як на мене, дуже ранній кліщ. Чи не перший цього року.

– Слухай, Геку, хочеш, я дам тобі за нього свого зуба?

– Ану покажи.

Том дістав із кишені папірець і обережно розгорнув його. Гекльберрі заздро обдивився зуб. Спокуса була велика. Нарешті він запитав:

– Справжній?

Том підняв верхню губу й показав дірку.

– Ну гаразд, – сказав Гекльберрі. – Згода.

Том поклав кліща в коробочку від пістонів, де ще недавно сидів кусючий жук, і хлопці розійшлися, кожен вважаючи, що зробив вигідний обмін.

Діставшись до школи – рубленого будинку, що стояв осторонь від інших, Том зайшов до класу ходою людини, яка страшенно поспішає. Він почепив капелюха на кілок і заклопотано шмигнув на своє місце. Учитель, сидячи, мов на троні, у своєму великому плетеному кріслі, куняв, заколисаний сонним гомоном класу. Томова поява збудила його.

– Томасе Соєре!

Том знав, що, коли його називають повним ім'ям, нічого доброго не жди.

– Слухаю, сер!

– Підійдіть сюди. Ви, сер, як завжди, спізнилися. Чому?

Том хотів уже відбутися якоюсь брехнею, аж раптом побачив дві довгі золотисті кіски, що спадали на спину, – і миттю впізнав їх, наче його вдарило електричним струмом кохання; побачив і те, що *єдине вільне місце* на дівчачій половині було поряд із *нею*. І він хоробро випалив:

– *Я спинився побалакати з Гекльберрі Фінном!*

Учитель аж остовпів і розгублено втупив очі в Тома. Гомін у класі затих. Усі були зачудовані: чи він при своєму розумі, цей відчайдух?

– Ви... ви що? – перепитав учитель.

– Спинився побалакати з Гекльберрі Фінном.

Помилки бути не могло.

– Томасе Соєре, це найзухваліше зізнання, яке я будь-коли чув. За таку провину лінійки мало. Зніміть куртку!..

Вчительова рука працювала, аж поки стомила, а запас різок помітно зменшився. Потім пролунав наказ:

– А тепер, сер, ідіть і сядьте з *дівчатами*! Хай вам буде це наукою.

Хихотіння, що перебігло по класу, начебто збентежило хлопця, та насправді він збентежився скоріш від побожного трепету перед своїм новим, ще не знаним кумиром і боязкої радості, що йому так нечувано поталанило. Він сів на краєчок соснової лави, і дівчинка, труснувши голівкою, відсунулася далі. Всі навколо підштовхували одне одного, переморгувались і шепотілися, але Том сидів тихо, поклавши лікті на довгу низьку парту, і, здавалося, цілком заглибився в книжку.

Поступово на нього перестали звертати увагу, і в класі знов почувся звичний монотонний гомін. Том почав нишком позирати на дівчинку. Вона помітила це, невдоволено скривилась і на якусь хвилину навіть відвернулася. А коли нишком повернула голову, перед нею лежав персик. Дівчинка відштовхнула його. Том тихенько присунув знову. Вона знову посунула персика вбік, але вже не так сердито. Том терпляче повернув його на місце. Вона більш не відсувала його.

Том нашкрябав на грифельній дошці: «Будь ласка, візьми, в мене є ще». Дівчинка поглянула на дошку, але обличчя її лишилося незворушне. Тепер Том заходився малювати щось на дошці, затуляючи малюнок лівою рукою. Деякий час дівчинка навмисне не дивилася туди, проте скоро ледь помітні ознаки почали виказувати її цікавість. Том і далі малював, ніби нічого навколо не бачачи. Дівчинка спробувала крадькома зазирнути на дошку, але він і тепер удав, ніби не помітив того. Нарешті вона не витримала й боязко прошепотіла:

– Можна, я гляну?

Том відхилив руку і показав частину незугарного будинку з двома причілками й коминном, із якого штопором ішов дим. Дівчинку так захопило Томове малювання, що вона забула про все навколо. А коли він закінчив, якусь хвилю дивилася на малюнок, тоді прошепотіла:

– Дуже добре. Тепер намалюй чоловічка.

Художник зобразив перед будинком чоловічка, що більше скидався на башту й вільно міг би переступити через будинок. Але дівчинка не була надто вибаглива й лишилася задоволена тією потворою.

– Гарний чоловічок, – прошепотіла вона. – А тепер намалюй поруч мене.

Том зобразив пісочний годинник з місячним кружалом зверху, прималював до нього соломинки-ручки та соломинки-ніжки й вклав у розчепірені пальці щось подібне до віяла. Дівчинка сказала:

– Просто чудово. От якби і я вміла малювати!

– Це ж зовсім легко, – прошепотів Том. – Я навчу тебе.

– Ой, справді? Коли?

– На великій перерві. Ти підеш додому обідати?

– Коли хочеш, я залишуся.

– Гаразд, домовились. Як тебе звуть?

– Беккі Тетчер. А тебе?.. Ой, та я ж знаю: Томас Сойєр.

– Це коли мають шмагати. А так мене звуть Томом. І ти зви мене Том, гаразд?

– Гаразд.

Том знову почав щось шкрябати на дошці, ховаючись від дівчинки. Але тепер вона вже не соромилась і попросила показати, що він написав. Том відказав:

– Та ні, нема там нічого.

– Неправда, є.

– Ні, нема. Та й нецікаво тобі.

– А от і цікаво, справді цікаво. Ну будь ласка, дай глянути.

– Ти комусь розкажеш.

– Не розкажу. Ось тобі слово, слово й ще раз слово, що не розкажу.

– Нікому у світі? І ніколи в житті?

– Нікому й ніколи. Ну, покажи!

– Ой, та тобі ж і не хочеться!

– Ну, коли ти зі мною отак, то я й сама побачу!

Вона схопила Тома за руку своєю маленькою ручкою, і вони завелися боротись. Том удавав, ніби чимдуж опирається, а сам помалу відсував свою руку, аж поки відкрилися слова: «Я тебе люблю».

– Ой, який ти!.. – Беккі спритно вдарила Тома по руці, проте зашарілась і була видимо потішена.

Саме в цю знаменну мить хлопець відчув, як чиясь дужа рука боляче стиснула його вухо й поволі потягла вгору. В такий спосіб його було проведено через увесь клас і під загальне в'їдливе хихотіння посаджено на його постійне місце. Ще якусь моторошну хвилину вчитель мовчки постояв над ним, а тоді, так ні словом і не озвавшись, рушив назад до свого трону. Та хоч вухо Томове й палало від болю, душа його тріумфувала.

Коли клас угамувався, Том чесно спробував зосередитись на шкільній науці, але був надто збуджений, і нічого з того не вийшло. Спершу він осоромився на уроці читання, потім, відповідаючи з географії, перетворював озера на гори, гори на річки, а річки на континенти, так що влаштував на землі новий хаос; а коли писали диктант, наробив стільки помилок у найпростіших словах, що відкотився в самий хвіст і в нього забрали олов'яну медаль за правопис, якою він так хизувався кілька місяців.

Розділ VII

Чим дужче силкувався Том зосередити увагу на підручнику, тим далі блукали його думки. Зрештою він зітхнув, позіхнув і облишив свої марні намагання. Здавалося, велика перерва ніколи не настане. Повітря немов застигло – ніде ані війне. З усіх сонних днів то був найсонніший. Заколисливе бурмотіння двадцяти п'ятьох учнів, що старанно товкли урок, при-сипляло, наче бджолине гудіння. А ген за вікном, у гарячому сяйві сонця, крізь тремтливое марево спеки бовваніли, відсвічуючи багрянцем, ясно-зелені схили Кардіфської гори; високо в небі ліниво ширяли поодинокі птахи; ніде довкола не видно було жодної живої душі – от хіба що кілька корів, та й ті зморено дрімали. Серце Томове прагнуло волі або принаймні чогось цікавого, щоб швидше минав осоружний час. Рука машинально полізла в кишеню, і тої ж миті обличчя його осяяла радість, що була, власне, хвалою Богові, хоч сам Том цього й не знав. Він нишком дістав коробочку від пістонів і пустив кліща на довгу пласку парту. Кліщ, як видно, теж пройнявся радістю, що містила в собі хвалу Богові, але трохи дочасно: тільки-но він вдячно подався геть, Том повернув його шпилькою в інший бік.

Поряд з Томом сидів його задушевний товариш, що досі страждав так само, як і Том, а тепер ураз запалився вдячною цікавістю до цієї несподіваної розваги. То був Джо Гарпер. Протягом цілого тижня хлопці щиро товаришували, а в суботу вели кровопролитні битви. Джо й собі витяг із-за вилоги куртки шпильку й узявся допомагати товаришеві ганяти бранця. Гра дедалі більше захоплювала їх. Та незабаром Том сказав, що так вони тільки заважають один одному і жоден не дістає від кліща всієї можливої втіхи. Отож він поклав на парту грифельну дошку Джо Гарпера й переділив її навпіл, провівши посередині риску.

– Отак, – сказав він. – Поки він на твоїй половині, можеш сам ганяти його, а я не чіпатиму. Але як випустиш його і він перебіжить на мою половину, тоді вже я ганятиму, поки він не втече до тебе.

– Згода, починай.

Дуже скоро кліщ утік від Тома й перетнув екватор. Джо трохи побавився з ним, і кліщ перебіг назад до Тома. Так він і гасав сюди-туди. Поки один хлопець захоплено, цілком поринувши в розвагу, ганяв кліща, другий з не меншим захопленням спостерігав; обидві їхні голови низько схилюлися над партою, обидві душі вмерли для всього іншого на світі. Зрештою щастя надовго віддало перевагу Джо. Кліщ кидався на всі боки і начебто розпалився так само, як і хлопці; та щоразу, коли перевага схилялася до Тома і рука його аж сіпалася, готова вступити в гру, Джо спритним рухом шпильки перепиняв кліщеві дорогу й повертав його на свою територію. І врешті Том не втерпів: надто велика була спокуса. Він простяг руку зі шпилькою до кліща. Джо миттю скипів:

– Томе, не чіпай його!

– Та я тільки хотів його трохи розворушити.

– Ні, добродію, так нечесно. Дай йому спокій.

– Та хай йому чорт, я ж тільки ледь-ледь.

– Не смій, кажу!

– А я посмію!

– Не можна – він на моїй половині.

– Слухай, Джо Гарпере, а *чий* це кліщ?

– А мені начхати, чий він. Він на *моїй* половині, і ти не маєш права торкатись його.

– А от я торкнуся, ще й як! Кліщ мій, і я можу робити з ним усе, що захочу!..

Важкий удар упав на плечі Тома і такий же самий – на плечі Джо; хвилини зо дві хмари куряви здіймалися з їхніх курток, а решта класу веселилася на всю губу. Захопившись своєю грою, хлопці й не помітили, яка запала тиша, коли вчитель навшпиньках перейшов усю кімнату

й спинився над ними. Він досить довго спостерігав ту виставу, а вже тоді вніс у неї деяку зміну від себе.

Коли настала велика перерва, Том підбіг до Беккі Тетчер і прошепотів їй на вухо:

– Надінь капелюшка, наче збираєшся додому, а на розі пропусти всіх уперед, тоді поверни в завулок – і сюди. А я піду іншою дорогою і так само втечу.

І вона пішла з одним гуртом школярів, він – з другим, а невдовзі вони зустрілися в кінці завулка й повернулись до школи, де вже нікого не було. Вони сіли поряд, поклавши перед собою грифельну дошку, Том дав Беккі грифель, а тоді почав водити її рукою по дошці, і в такий спосіб вони спорудили ще один химерний будинок. Потім інтерес до малярства трохи пригас, і вони почали балакати. Том раював.

– Ти любиш пацюків?

– Ой ні, терпіти не можу!

– Ну звісно, *живих* я теж не люблю. А я кажу про здохлих – їх крутять над головою на мотузці.

– Ні, пацюків я взагалі не дуже люблю. А ось що люблю – то це жувати гумку.

– О, та хто ж цього не любить. Я б і зараз пожував.

– Справді? В мене є трохи. Я дам тобі пожувати, тільки потім ти мені віддаси.

На тому й погодились і стали жувати по черзі, гойдаючи ногами від великої втіхи.

– Ти була коли-небудь в цирку? – спитав Том.

– Авжеж, і тато сказав, що поведе мене ще, якщо я буду хорошою дівчинкою.

– А я там бував уже хтозна-скільки – три чи чотири рази. Церква – то ніщо проти цирку.

В цирку весь час якісь штуки. Я хочу стати клоуном, коли виросту.

– Ой, справді? Це буде чудово. Вони такі гарні, всі розмальовані.

– Еге ж. І грошей заробляють дай боже. Бен Роджерс каже – по цілому долару за день.

Слухай, Беккі, а ти вже була заручена?

– Як це?

– Ну, заручена, щоб потім вийти заміж.

– Ні.

– А хотіла б?

– Та мабуть... Не знаю... А що треба робити?

– Робити? Та нічого. Просто ти кажеш хлопцеві, що ніколи ні за кого іншого не вийдеш

– ніколи, ніколи, *ніколи*, – а тоді ви цілуєтесь та й по всьому. Це кожен може.

– Цілуємося? А навіщо цілуватись?

– Ну, це... розумієш... так завжди роблять.

– Усі?

– Ну, так... певно, що всі, коли вони закохані. Ти не забула, що я написав на дошці?

– Н-ні...

– Що?

– Не скажу.

– Хочеш, я тобі скажу?

– Т-так... але іншим разом.

– Ні, зараз.

– Ні, не зараз, завтра.

– Та ні ж бо, *зараз*. Ну будь ласка, Беккі... Я скажу пошепки, ледь-ледь чутно.

Поки Беккі вагалася, Том визнав її мовчанку за згоду, обняв її за стан і, наблизивши уста до самого її вушка, ніжно прошепотів ті ж таки слова. А тоді додав:

– Ну, а тепер ти скажи мені тихенько те саме.

Вона якусь хвилю відмагалась, а тоді сказала:

– Одвернися так, щоб не бачити мене, і тоді я скажу. Але ти про це нікому ні слова – чуєш, Томе? Нікому ні словечка, гаразд?

– Та певне ж, певне, що нікому. Ну, Беккі...

Він одвернувся. Беккі боязко нахилилася до нього, так що від її віддиху аж заворушились Томові кучері, й прошепотіла:

– Я... люблю... тебе...

А тоді підхопилась і забігала між партами, а Том за нею. Нарешті вона забилася в куток і затулила обличчя фартушком. Том обхопив її за шию і почав умовляти:

– Ну Беккі, це ж уже все... лишилось тільки поцілуватися; даремно ти боїшся... це ж уже зовсім нічого... Ну будь ласка, Беккі. – І тягнув її за фартушок і за руки.

Зрештою вона поступилася і, опустивши руки, підставила йому розпашіле від біганини личко. Том поцілував її в червоні уста й сказав:

– Ну, от і все, Беккі. Знай: від сьогодні й назавжди тобі не можна покохати нікого, крім мене, й ні за кого іншого вийти заміж, як за мене, – ніколи, ніколи, аж довіку. Ти згодна?

– Так, я ніколи не покохаю нікого, крім тебе, Томе, і ні за кого іншого не вийду заміж... і ти теж ні з ким не одружишся, крім мене.

– Авжеж. Певно, що ні. На те й заручини. І ти завжди ходитимеш зі мною до школи й зі школи, коли ніхто не бачитиме, і в усіх іграх вибиратимеш мене, а я тебе, бо так і мають робити заручені.

– Ой, як добре. А я й не знала, ніколи не чула навіть про таке.

– Авжеж, це дуже весело! От коли ми з Емі Лоренс... Очі Беккі розширились, і, зрозумівши свою помилку, Том зніяковіло замовк.

– Ах, Томе, то ти не з першою зі мною заручуєшся! Дівчинка заплакала. Том сказав:

– Ну, не плач, Беккі. Мені тепер до неї байдуже.

– Ні, Томе, ні... ти ж знаєш, що не байдуже.

Том спробував обняти її за шию, але вона відштовхнула його й відвернулася до стіни, й далі плачучи. Том поткнувся знову, почав був її умовляти, але знову дістав відсіч. Тоді в ньому прокинулася гордість, і, відвернувшись від дівчинки, він рішуче попростував геть. Якусь хвилю він стояв перед школою, розгублений і збентежений, і раз у раз позирав на двері, сподіваючись, що дівчинка схаменеться і вийде за ним. Та вона не виходила. В Тома стало зовсім кепсько на душі, і він злякався, що його вина непростенна. Хоч як йому важко було змусити себе зробити нову спробу до примирення, він набрався духу і зайшов до класу. Беккі й досі стояла в кутку, відвернувшись до стіни, і плакала. У Тома защеміло серце. Він підступив до дівчинки і спинився, не знаючи, як почати. Потім нерішуче мовив:

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.